

OSMANLI ARŞIV BELGELERİ IŞIĞINDA ŞAHKULU SULTAN TEKKESİ VE POSTNİŞİNLERİ SAHKULU SULTAN LODGE AND POSTNISIN IN THE LIGHT OF OTTOMAN ARCHIVE DOCUMENTS

Fahri MADEN¹

ÖZ

Kadıköy ilçesine bağlı Merdivenköy’de yer alan Şahkulu Sultan Tekkesi bazı kaynaklara göre 1329’da Pelekanon (Maltepe) Savaşı’nın ardından Orhan Gazi tarafından bir Ahi zaviyesi şeklinde kurulmuştur. Rivayete göre tekkenin banisi ve ilk şeyhi Şahkulu Sultan, Bizans ile mücadeleler sırasında şehit edilmiştir. Bu tekke XVI. yüzyılın başlarında eski nüfuzlarını kaybeden Ahilerden, kendilerine bağlanan Yeniçeri Ocağı’nın da etkisiyle giderek güçlenen Bektaşilere intikal etmiştir. Osmanlı başkentini Anadolu’ya bağlayan yol üzerinde bulunan tekke devlet-ordu-tarikat ilişkilerinde ve teşrifatta özel bir yere sahipti. Pirevi’nden İstanbul’a gelen dedebabalar, İstanbul’daki Bektaşi ricali ve Yeniçeri Ocağı’nın ileri gelenleri tarafından bu

tekkede merasimle karşılanır ve İstanbul’a nakledilirlerdi. 1826’da Yeniçeri Ocağı ile birlikte Bektaşi tarikatının da lağvedilmesiyle tekke Nakşibendilere devredilmiş, o tarihteki postnişini Ahir Mehmet Baba, Tire’ye sürülmüştür. Şahkulu Sultan Tekkesi bu süreçte durgunluk dönemi yaşadıkdan sonra XIX. yüzyılın ortalarından itibaren canlanıp tekrar eski önemini kazanmıştır. Özellikle Mehmet Ali Hilmi Dedebaba’nın meşihati boyunca (1863-1907) tekke yoğun bir imar faaliyetine sahne olmuştur. İstanbul’da Bektaşiliğin en parlak temsilcisi olan Şahkulu Sultan Tekkesi askeri ve siyasi öneminin yanı sıra Bektaşi edebiyatı ve musikisinde de önemli bir yere sahiptir. Osmanlı’nın son döneminde tekke İstanbul için de verimli bir kültür hayatına sahne olmuştur. Ayrıca tekke haziresindeki mezarlardan anlaşıldığı kadarıyla mensupları arasında devlet ricalinden birçok kimse bulunan tekke “aristokrat” İstanbul Bektaşiliğini temsil etmektedir. 1925’te tüm tekke, zaviye ve türbelerin kapatılmasından sonra uzun yıllar terk edilen ve günümüzde yeniden canlandırılan bu tekke İstanbul’un inanç ve kültür tarihinde mühim bir yere

Makale geliş tarihi: 02.02.2018, Makale kabul tarihi: 26.05.2018

1 Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8529-9165>.

sahiptir. Bu çalışmada ilmi ve akademik metotlar çerçevesinde tekkenin tarihi arşiv belgeleri ve ana kaynaklar ışığında ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Tasavvuf, Bektaşilik, Şahkulu Sultan, 1826 Yasağı, Mehmet Ali Hilmi Baba.

ABSTRACT

According to some sources, Sahkulu Sultan Lodge located in Merdivenkoy of Kadıkoy district was founded in 1329 as an Ahi sanctuary by Orhan Gazi after the Pelekanon (Maltepe) war. According to Rivay, the token of the lodge was martyred during the fights with the Sultan and Byzantium, the first shithole. This cottage was reverted to Bektashies who were strengthened by the influence of Janissaries that had been connected to them from the Ahi who lost their old influence at the beginning of the XVI. The lodge on the road connecting the Ottoman capital to Anatolia had a special place in the relations of the state-army-tariqa and in the province. The dedebabs, who came from "Pirevi" to Istanbul, were welcomed by the elders of the Bektashi Baba and the Janissary house in Istanbul with ceremonies at this monastery and transferred to Istanbul. In 1826, along with the Janissary Corps, the Bektashi order was abolished and the lodge was transferred to Naqshibendi and the posthumous of that date, Ahir Mehmet Baba, was transferred to Tire. Sahkulu Sultan Lodge, after experiencing a period of stagnation in this process, has re-

vived since the middle of the XIX. century and gained its former importance again. Especially during Mehmet Ali Hilmi Dede-baba's legacy (1863-1907), lodge became an intensive construction activity. Sahkulu Sultan lodge, the most brilliant representative of Bektashism in Istanbul, has an important place in Bektashi literature and music as well as its importance in military and political themes. In the last period of the Ottoman period, the lodge has been a scene of a productive cultural life for Istanbul. Moreover, as it is understood from the cemetery in the lodge, the dervish lodge, which has many members from the state commission among its members, represents "aristocratic" Istanbul Bektashism. This lodge, which had been abandoned for many years after the closure of all the lodges and lodgings in 1925 and revived today, has an important place in the history of faith and culture of Istanbul. In this study, the history of the lodge will be presented in the light of historical archive documents and within the framework of scientific and academic methods.

Keywords: Istanbul, Bektashism, Sahkulu Sultan, 1826 Prosperity, Mehmet Ali Hilmi Baba.

GİRİŞ

Bektaşilik, XIII. yüzyılda Hacı Bektaş Veli'nin Horasan'dan Anadolu'ya gelip Sulucakaraöyük'e yerleşmesi ve orada bir zaviye tesis ederek halifeler yetiştirmesiyle şekillenmeye başlamış, daha sonra Bektaşî

kültü onunla Horasan'dan gelen erenler ve halifeler yoluyla Anadolu, İstanbul, Rume- li, Adalar, Irak, Mısır gibi geniş bir coğraf- yada yayılmıştır. Zamanla Ahilik, Kalende- rilik, Babailik, Yesevilik gibi müstakil tari- katlar Bektaşilik içerisinde erimiştir.

Bektaşiliğin faaliyet gösterdi- ği en önemli bölgelerden biri Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul ve çevresidir. Anadolu yakasında Bizans aleyhine geliş- me kaydeden Türk ilerleyişi XIV. yüzyılın başlarından itibaren Gebze-Üsküdar ara- sında, Bizans sınırında gözcü vazifesi gören zaviyelerin kurulmasına olanak sağlamıştır. Böylece çok erken tarihlerden itibaren Os- manlı-Bizans sınırında Akbaba, Karaca Ah- met Sultan ve Şahkulu Sultan gibi zaviye- lerin ortaya çıkması ve zamanla buraların birer Bektaşî merkezine dönüşmesi söz ko- nusu olmuştur. Çok geniş bir alan üzerinde kurulmuş olan Şahkulu Sultan Tekkesi'nin batısında Gözcü Baba, güneyinde Eren Baba ve doğusunda Buhur Baba türbeleri- le birlikte bir külliye meydana getirmekte, İstanbul bölgesindeki en büyük Bektaşî tek- kesî olarak Bizans'ı gözetlemekteydi (Koca- dağ, 1998:29).

1. Şahkulu Sultan

Merdivenköy Şahkulu Sultan Tekke- si ismini tekkenin bulunduğu yerde şehit düştüğü rivayet edilen Şahkulu Sultan'dan almıştır. Ancak Şahkulu Sultan'ın hayatı hakkında elimizde kesin bilgiler bulunma- maktadır. Kocadağ, Şahkulu Sultan'ın şehit edilme ve tekkeye defnedilme tarihi/döne- mi hakkında çelişkili bilgiler vermektedir.

Kocadağ'a göre Şahkulu Sultan büyük bir olasılıkla 1402 yılında şehit olmuştur. An- cak yine Kocadağ'a göre bazı araştırmacı- ların verdiği Şahkulu Sultan'ın İstanbul'un fethine kadar Merdivenköy Tekkesi'nde postnişinlik yaptığı ve Bizanslılarla yapı- lan bir savaşta şehit düştüğü bilgisi zayıf bir ihtimaldir (Kocadağ, 1998:26-27). Tan- man Bektaşî geleneğine göre 1402 sonra- sı tekkenin ilk şeyhi olarak kabul edilen Şahkulu Sultan ile çevredeki zaviyelerin "kırk erenler" diye anılan şeyhlerinin şehit edildiklerini ifade etmektedir. Ayrıca Şah- kulu Sultan (Şahkulu Baba)'nın hayatına dair fazla bir şey bilinmediğini, bililenlerin ise diğer birçok şahsiyet gibi menkıbeler- den ibaret olduğunu söylemektedir (Tan- man, 2012:286). Hasluck'a göre ise Şahkulu Sultan müritleriyle birlikte Merdivenköy Tekkesi'nde XV. yüzyılda yaşamıştır (Koca- dağ, 1998:29). Noyan ise "Şahkulu kimdir?" başlığı altında "Alperenler arasında adı ge- çen eski bir Şahkulu vardır. Bu dergâhın içinde de onun adına bir yatır bulunmaktadır. Yalnız burasının bir makam olması da olasıdır. Dergâh giriş kapısında bulunan, kitâbeyi yazan Mehmet Ali Hilmi Dede- ba erenler 'makam' deyimini kullanmıştır." bilgilerini vermektedir (Noyan, 2002:152). Noyan'a göre Merdivenköy Tekkesi'ne adı- nı veren Şahkulu Fatih devrinde yaşamıştır (Noyan, 2002:153).

Öte yandan Otman Baba Vilayetnamesi'ne göre Şahkulu Sultan, ken- disinden sonra Otman Baba adında bir er- mişin geleceğini haber vermiş, dervişlerine ona karşı gereken saygıyı göstermelerini

ve kusur işlememelerini tembihlemiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşadığı bilinen Otman Baba ve dervişleri Şahkulu Tekkesi'ne misafir olmuşlardır. Vilayetname o sırada Şahkulu Baba'nın dünyadan göçtüğünü bildirmektedir (Kocadağ, 1998:40-41).

Bununla birlikte tarihi süreçte Şahkulu ismiyle anılan başka şahsiyetler de bulunmaktadır. Örneğin doğum tarihi bilinmeyen bugünkü Antalya'nın (Teke ili) Korkuteli kazasının Yalımlı köyünde dünyaya gelen, küçük yaşta babası ile birlikte Erdebil'e gidip Şeyh Haydar tarafından Şii inançları doğrultusunda eğitildikten sonra tekrar Antalya'ya gönderilen, asıl adı Nureddin Ali olan Şahkulu, Yalımlı köyü yakınlarında bir mağaraya çekilip Batı Anadolu ve Rumeli halkı arasında Şiilik ve Şah İsmail'e bağlılık düşüncesini yaymıştır. Nureddin Ali (Şahkulu), 1511 yılında Sultan İkinci Bayezid'in oğulları arasında çıkan saltanat mücadelesi sırasında 10.000 kişilik bir kuvvetle ayaklanma başlatmıştır. Kendisine Karabıkoğlu adını veren Nureddin Ali (Şahkulu), Teke valisi olan II. Bayezid'in oğlu Şehzade Korkut'u soymuştur. Kütahya önlerinde kendisine karşı gönderilen Anadolu Beylerbeyi Karagöz Ahmet Paşa ile çarpışarak Karagöz Paşa'yı tutsak edip Nisan 1511'de Kütahya kalesini kuşatmış, ancak sonuç alamamıştır. Daha sonra Karaman Beylerbeyi Haydar Paşa'yı öldürerek kuzeye yönelen Şahkulu, Kızılıkaya boğazında Sadrazam Hadım Ali Paşa komutasındaki kuvvetlerce çembere alınmış, Yeniceriler arasındaki ikilik ve bölünmeden

yararlanarak kuşatmayı yarıp Sivas tarafına kaçmayı başarmıştır. Ancak Sadrazam Hadım Ali Paşa, Çubukova'da ona yetişmiş, iki taraf 2 Temmuz 1511'de Gökçay yöresinde karşılaşmıştır. Sadrazam Hadım Ali Paşa ile birlikte Şahkulu da savaş sırasında hayatını kaybetmiştir (Noyan, 2002:153). Osmanlı tarihçileri Şah İsmail yanlısı ayaklanmanın lideri olduğundan onu "Şeytan-kulu" diye adlandırmışlardır (Tanman, 2012:286). Bu bilgilerden hareketle Merdivenköy'deki Şahkulu Sultan ile Antalya'daki Nureddin Ali (Şahkulu) arasında lakap benzerliği dışında bir irtibat kurulamamaktadır.

2. Şahkulu Tekkesi'nin Kuruluşu ve Ahiler Dönemi

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında, Osman Gazi ve Orhan Gazi dönemlerinde gazi dervişlerin fetihlere iştirak ederek yararlılıklar gösterdikleri, fethedilen topraklarda Abdalan-ı Rum'a devlet adamları tarafından topraklar vakfedilip zaviyeler kurulduğu bilinmektedir. Abdal Musa, Abdal Murad, Geyikli Baba, Gözcü Baba gibi Horasan erenleri ve Hacı Bektaş Veli'nin yol arkadaşları ile halifeleri hem Osmanlı fütuhatlarına katılmışlar hem de Bektaşî kültürünü temsil etmişlerdir. Aynı inanç ve kültür dairesi içerisindeki Hacı Bektaş Veli'nin müridlerinden Ahi Evran Veli'nin teşkil ettiği Ahilik de Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli bir rol üstlenmiştir. Hacı Bektaş Veli ve Ahi Evran Veli'nin derviş ve halifelerinin iştirak ettikleri 1329 Palekenon (Maltepe) Savaşı sonrası Şah-

kulu Sultan Tekkesi'nin kurulduğu bölge Osmanlıların eline geçmiş, buradaki bir manastır kalıntısı üzerine Şahkulu Sultan Tekkesi inşa edilmiştir. Ayrıca bu bölgenin Bizans İmparatorunun avlanma yeri olduğu, burada bir avlanma köşkü bulunduğu, avlanmaya çıkan imparatorun bu köşkte dinlendiği rivayetler arasındadır (Kocadağ, 1998:16-18).

Noyan'ın, Şehsuvaroğlu'ndan naklen verdiği bilgilere göre Palekenon Savaşı sonrası barış görüşmelerinin ilk toplantısı sözü edilen av köşkünde yapılmıştır. Orhan Gazi bu avcı köşkünü Gözcü Baba'ya vermiş, o da burasını bir Ahi tekkesi yapmıştır. Gözcü Baba bölgede Bizansla mücadeledede şehit düşmüş ve bugünkü Gözcü Baba tepesine defnedilmiştir. Gözcü Baba sebebiyle bu bölgeye Göztepe denilmiştir. Gözcü Baba'ya bu ismin verilmesinde ise burasını bir ileri karakol olarak kullanması ve kendisine Bizans'ı gözetleme görevi verilmesindedir. Orhan Gazi Merdivenköy Tekkesi'ni birkaç defa ziyaret etmiştir. Bunlardan ilki 1347 yılında kayınpederi İmparator Kantakuzen ile bulaşmak için Üsküdar'a gittiğinde, ikincisi bir yıl sonra Bizanslılara karşı Cenevizlilere yardım etmek üzere Galata'ya giderken yaşanmıştır. Orhan Gazi bir defa da Focalı korsanların elinde tutsak bulunan küçük oğlunu kurtarmak amacıyla Kadıköy'e giderken tekkeye uğramıştır (Noyan, 2002:152; Şehsuvaroğlu, 1966:2343-2345).

Gadni Dede, Hamdi Baba, Merdivenköy, Şahkulu Baba, Şeyh Mehmet Ali Baba

isimleriyle anılan (Tanman, 2012:286) tekke ilk olarak bir Ahi tekkesi şeklinde tesis edilmiştir. Tekkenin ilk şeyhi Ahi Ahmet'tir (Kocadağ, 1998:16). Kocadağ'a göre Şahkulu Tekkesi 1329-1390 yılları arasında Ahilerin idaresinde bulunuyordu. Uzun yıllar Ahi tekkesi olarak faaliyet gösteren tekke Kocadağ'a göre 1390 yılında Yıldırım Bayezid döneminde Bektaşilerin idaresine geçmiştir. Gerçi Kocadağ'a göre "Ahilik ile Bektaşilik arasında inanç yönünden bir fark olmadığı için bu değişim pek dikkat çekmez ve yadırganmaz." (Kocadağ, 1998:24).

Ankara Savaşı'nın ardından tekkenin bulunduğu bölge Süleyman Çelebi tarafından II. Manuel Palailogos'a bırakıldığından Şahkulu Sultan Tekkesi ortadan kalkmıştır (Tanman, 2012:286). Bununla birlikte Çelebi Mehmet'in de Merdivenköy'de ikamet ettiği ve 1402 sonrası tekkeyi yeniden canlandırdığı rivayet edilmektedir. Çelebi Mehmet 1420 yılında isyan eden Anadolu beylerbeyinin üzerine yürümek için Merdivenköy'den geçtiği ve muhtemelen tekkeyi ziyaret ettiği bilinmektedir (Noyan, 2002:152).

XV. yüzyılın ilk yarısında tekkenin başına Şahkulu Sultan getirilmiş, böylece tekke Fatih Sultan Mehmet döneminde İstanbul bölgesinde en büyük merkez durumuna gelmiştir. Şahkulu Sultan tekke postnişinlik yaptığı dönemde çok sayıda imar faaliyetinde bulunarak burada cemvi, aşevi ve dervişler için odalar yaptırmıştır (Kocadağ, 1998:24). Noyan'a göre Merdivenköy Tekkesi'ne adını veren Şah-

kulu Sultan, Fatih döneminde yaşamıştır ve Otman Baba'nın çağdaşdır. II. Bayezid zamanında Merdivenköy Tekkesi'nde postnişin olduğunu yazan kaynaklar varsa da bu bilgi şüphelidir. Gerçek olan Şahkulu Sultan'ın Göztepe'de dergâh civarındaki tepede metfun bulunan Gözcü Baba ile birlikte Horasan'dan gelen kırk kişiden birisi olmasıdır (Noyan, 2002:153).

Bugün tekke ve yakın çevresindeki mezarlar buranın Horasan erenleri, gazi dervişler, Abdalan-ı Rum olarak isimlendirilen Gözcü Baba, Sancaktar Baba, Yörük Baba, Şahkulu Baba, Mansur Baba, Semerci Baba, Buhur Baba, Mah Baba, Saka Baba, Gül Baba gibi Hacı Bektaş Veli ile birlikte Horasan'dan gelen veya onun halifesi olan kırk evliyanın fetih için bölgede bir bir şehit düştüklerine, burayı yurt tuttuklarına işaret etmektedir. Bu itibarla Merdivenköy Tekkesi adeta Ahi, Kalenderi, Yesevi ve sair Horasan erenlerinin ve İstanbul bölgesinin fethine gelen Yeniçeri askerlerinin şehitliklerinden biridir. Nitekim Gözcü Baba, Sancaktar Baba ve Yörük Baba makrebeleri bu kanaatimizin en açık delilidir.

3. Şahkulu Tekkesi'nin Bektaşiliği İntikali

Bektaşilik, merkez tekkenin başına Bahlım Sultan'ın (v. 1516) postnişin olarak görevlendirilmesinden sonra oluşum sürecini tamamlamış ve teşkilatlı bir yapıya kavuşmuştur. Bu sırada devletin de müdahalesiyle Anadolu'daki peki çok ahi, kalenderi, yesevi, babai tekkesi Bektaşiliğe bağlan-

mıştır. Bu münasebetle Merdivenköy'deki Şahkulu Tekkesi de XVI. yüzyılın başlarında eski nüfuzlarını kaybeden Ahilerden, kendilerine bağlanan Yeniçeri Ocağı'nın da etkisiyle giderek güçlenen Bektaşilere intikal etmiştir (Kocadağ, 1998:24). Yeniçeri Ocağı'nın 94. Ortasında bir Bektaşî babasının ve Yeniçeri kışlalarında Bektaşî dervişlerinin ikamet ettirilmesiyle güçlenen ocak-tarikat ilişkilerinden faydalanan Bektaşiler yeni tekkeler açmada ve tarikata katılımlarında zorlanmamışlardır.

4. 1826'ya Kadar Şahkulu Tekkesi

Şahkulu Tekkesi, Bektaşiliğe intikal ettikten sonra 1826 yılında Bektaşiliğin yasaklanması sırasında yıktırıluncaya kadar canlı bir inanç merkezidir. Özellikle İstanbul bölgesindeki Bektaşî tekkeleri arasında özel bir yere ve konuma sahiptir.

Bektaşiliğe intikalinin ardından Şahkulu Sultan Tekkesi, İstanbul'daki ve Osmanlı topraklarındaki bütün Bektaşî tekkeleri içinde en önemlilerinden biri haline gelmiştir. Bektaşiliğin Babagan (mücerred) koluna bağlı olan Şahkulu Tekkesi Kırşehir'deki Pirevi'nden ve Dimetoka'daki Seyyid Ali Sultan Tekkesi'nden sonra tarikat içerisinde üçüncü sırayı almıştır. Bazı kaynaklarda bu tekkeye "asitane-i saniye" ve "ikinci Pirevi" denilmektedir (Tanman, 2012:286-287).

Başkenti Anadolu'ya bağlayan yol üzerinde yer alan Şahkulu Sultan Tekkesi'nin tarikat içerisindeki bu konumunun dışında devlet-ordu-Bektaşilik ilişkilerinde ve teşrifatta özel bir yeri vardı. Zira Pirevi'nden

İstanbul'a gelen babalar, İstanbul'daki Bektaşiler ve Yeniçeri Ocağı'nın ileri gelenleri tarafından Şahkulu Sultan Tekkesi'nde merasimle karşılanır, burada bir süre dindikten sonra İstanbul'a nakledilirlerdi. Kırşehir'e geri dönüşlerinde de yine bu tekkeden uğurlanırlardı (Tanman, 2012:287; Tanman, 1994:129). Örneğin Sultan III. Mustafa döneminde İstanbul'a gelen merkez tekke şeyhi Feyzullah Çelebi, devlet erkanı ve Yeniçerilerin top atışı ile bu tekkede karşılanmıştı (Ahmed Cemaleddin Efendi, 1328:6-7).

XVII. ve XVIII. yüzyılda bu tekkede Şeyh Elvan ve Mustafa Azbî Baba şeyhlik yapmıştı (İbrahim Hâs, 2002:178-182). Bektaşî babaları arasında şiirlerinde Osmanlı ordusunun başarısı ve Osmanlı Devleti'ne ihanet edenlerin cezalandırılmaları için dua edenler bulunmaktaydı. Şahkulu Sultan Tekkesi şeyhi Azbi Baba, Sultan II. Ahmet döneminde Avusturya üzerine yapılan seferde ordunun başarısı için böyle bir duada bulunmuştu (Erol, 2003:73).

Mustafa Azbî Baba'nın doğum tarihi bilinmemektedir. Aslen Kütahyalıdır. Kütahya'da medrese eğitimi aldıktan sonra İstanbul'a gelip Osmanlı ordusuna katıldığı ve dergah-ı âli çavuşluğuna kadar yükseldiği nakledilmektedir. Askerlik görevi sırasında 1673 tarihinde Rodos'a sürgün edilen Niyazi Mısırî'ye refakat etmekle görevlendirilmiştir. Bu sırada Niyazi Mısırî'den etkilenen Azbî Baba ona intisap etmiş, 1694 yılında Niyazi Mısırî'nin Limni'de vefatı üzerine İstanbul'a dönmüştür. Niyazi Mısırî'den

hilafet alıp almadığı tartışmalı olan Azbî Baba, İstanbul'a döndükten sonra Şahkulu Tekkesi'nde Şeyh Elvan Efendi'ye (v. 1729) intisap etmiştir (Erol, 2003:1).

Mustafa Azbî Baba, mürşidi Şeyh Elvan Efendi'nin 1729'da vefatı üzerine Şahkulu Tekkesi'nde babalık makamına geçmiştir. Azbî Baba'nın vefat tarihi üzerine de kaynaklarda ihtilaf bulunmaktadır. Keza vefat tarihi kimi kaynaklarda 1736, kimilerin de ise 1747 olarak gösterilmektedir. Divan'ında geçen bir mısradan onun bu eserini 1161 (1747-1748) tarihinde tamamladığı ve aynı tarihte vefat etmiş olduğu tahmin edilmektedir. Cenazesi tekke haziresine defnedilmiştir. Bir manzumesinde soyunu Hz. Peygamberimize dayandıran Azbî Baba mürşidi Niyazi Mısırî'nin vefatından sonra Bektaşilik'ten de icazet alıp babalık derecesine yükselmiş, Bektaşilik'te karar kılması ona Niyazi Mısırî'yi unutturmamış, Niyazi Mısırî'nin Divan-ı İlâhiyat'ındaki Türkçe şiirlerin büyük çoğunluğunu tahmis etmiş, bir gazeline de şerh yazmıştır. Böylece Niyazi Mısırî'ye bağlılığını ifade etmiştir (Erol, 2003:2, 11, 12). Ayrıca Şahkulu Tekkesi'nde Mısırî tarikatı ayini de icra ettirmiştir. 1826'da tekke yıkıldığında Mısırî tarikatı ayini icra edilen mahal brakılmıştır (BOA, MAD, 9731, s. 407).

Mustafa Azbî Baba'nın şair olarak dinî-tasavvufî konularda yazılmış şiirlerinin toplandığı Divan'ı vardır. "Divan'da Azbî'nin Bektaşî yönünü ön plana çıkaran 25 manzume yer alır. Bu şiirlerinde Ehl-i Beyt'e, 12 İmam'a, Hacı Bektaş-ı Velî'ye

olan derin sevgi ve bağlılığını, Kerbelâ faciasından duyduğu derin üzüntüyü dile getirir. Faciaya sebep olan Haricîleri ve Yezid'i

Bende oldum hânedâna âlemin sultânıyım

Hayder-i Kerrâr Aliye'l-Murtazâ'yı sevmişim

Cismini mirât eyle eşyâya tâ ki zât ola sana sermâye

Eyle muhabbet âl-i abâya eyle Yezîde lanet mükerrer" (Erol, 2003:12)

Azbî Baba Divan'ında pekçok Bektaşî geleneği ve öğretiyi işlemiştir. Onun "Gör-

tel'in ederek üslûbunu sertleştirdiği görüşür:

düğün ört, görmediğin söyleme" nakaratlı nefesi, bu anlamda bilhassa değerlidir:

Bu yola yol ile giden velîdir

Bu yola sıdk ile git ki belîdir

Hem Allah Muhammed Alî yoludur

Gördüğün ört görmediğin söyleme (Erol, 2003:8)

Ayrıca Şahkulu Sultan Tekkesi etrafındaki hazire ve mezarlıklarda tekkede şeyhlik ve dervişlik yapmış pekçok zatın mezarı bulunmaktadır. Bu mezarların mezartaşı kitabelerinden tekkede XVII. yüzyılda Mustafa Baba (v. 1682), Yusuf Baba (v. 1685) ve Ali Baba (v. 1697)'nin postnişinlik yaptıkları tespit edilmektedir. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ise Mahmut Baba (v. 1793) isminde kayda değer bir baba tekkede görev yapmıştır. Eldeki bilgilere göre Nizam-ı Cedit ordusunu kurması sebebiyle Yeniçerler arası açılan Sultan III. Selim'le ocak arasında arabuluculuk yapmıştır. Aynı yıllarda tekkede Mahmut Baba'nın en önemli yardımcısı Derviş İsmail (v. 1796)'dir. Şahkulu Tekkesi'nde XIX. yüzyılın başlarında Ali

Baba (v. 1813) isminde bir zatın daha görev yaptığı anlaşılmaktadır (Kocadağ, 1998:44-45).

5. 1826 Yasağı ve Şahkulu Tekkesi

XVIII. yüzyılın sonunda tekkenin hamam, su yolu ve köşk gibi mülkleri tamir ettirilmiştir (BOA, C.EV, 352/17896). Bu tamiratla birlikte tam teşekküllü olarak faaliyetlerini sürdüren tekke diğer Bektaşî tekeleriyle birlikte 1826 yılında yıkımla karşılaşmıştır. Keza Bektaşilik 10 Temmuz 1826 tarihinde II. Mahmut'un fermanıyla yasaklanmış, başta İstanbul'daki tekkeler olmak üzere Osmanlı sınırları içerisindeki tüm Bektaşî tekkelerinin kapatılıp yıktırılması, emlak ve eşyalarına devlet adına el konul-

ması istenmiştir. Yasak ilk olarak İstanbul ve çevresinde uygulanmıştır. Başlangıçta on kadar Boğaziçi, Eyüp ve Üsküdar taraflarındaki Bektaşî tekkeleri yıktırılıp türbe mahalleri bırakılmış, türbelere türbedar olarak genelde Nakşî şeyhleri tayin edilmiştir.

Bektaşî tekkelerinin kapatılmasına 10 Temmuz 1826'da İstanbul'dan başlandı (Esad Efendi, 1243:211). Tekkelerin kapatılması için ilmiyeden temayüz etmiş kişiler ile kapıcıbaşılıktan gönderilen memurlardan bir heyet oluşturulup, bu heyet ile tekkelerin gizlice basılması, tekkede bulunan şeyh ve müridler tutuklanarak Darphane'ye hapsedilmeleri istendi (BOA, HAT, 500/24493). Ayrıca İstanbul ve Üsküdar'da yıktırılacak tekkelerinin eşya, arsa ve diğer mülklerinin vakıf olanlarının ilgili vakıflara dâhil edilmesi, mülk olanların varislerine bırakılması, varisleri yoksa hazineye aktarılması emredildi (BOA, HAT, 293/17453).

Bunun üzerine İstanbul ve Üsküdar'daki tekkeler basılarak içlerinde bulunan şeyh ve dervişler tutuklanıp, Şeyhülislamlık tarafından dini akideleri sorgulanmış (Esad Efendi, 1243:211; Ahmed Cevdet Paşa, 1309:182), bazıları amel ve itikad meselelerinde gerekli cevapları verememelerinden (İshak Efendi, 1291:9), dış görünüşlerinden, tutum ve davranışlarından yalan söylediklerine hükmedilip, tevatüren nakledilen çirkin davranışları ve kötü sözleri gerekçe gösterilerek sürgün edilmeleri kararı alınmıştır (Esad Efendi, 1243:211; Ahmed Cev-

det Paşa, 1309:182; Ahmed Lütü Efendi, 1290:151).

Şahkulu Sultan Tekkesi kapatıldıktan sonra türbe mahallerinin idaresi Nakşî şeyhlere devredilmiş, o tarihteki postnişini Bektaşî Ahir Mehmet Baba dört dervişiyle beraber Tire'ye sürülmüştür (Esad Efendi, 1243:211-212; Ahmed Cevdet Paşa, 1309:182-183). İstanbul'un en eski Bektaşî tekkesi olan Şahkulu Tekkesi'nin yalnızca meydan odası yıktırılmıştır. Ancak bu tekkenin bitişiğinde bulunan dört odalı hane ile tekkede Mısriye tarikatı ayini icra edilen mahal bırakılmıştır. Ayrıca Merdivenköy sınırında tekke şeyhine ait 50 dönüm bağ ve tarla olduğu tespit edilirken, tekkenin vakfiyesine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır (BOA, MAD, 9731, s. 407; Tanman, 1994:129; Haskan, 2001:481). Şahkulu Tekkesi'nin sürgün edilen şeyhinin hanımına tekke bitişiğindeki dört odalı ev ve iki dönüm bağ bırakılmıştır (BOA, MAD, 9731, s. 407).

1826 yılında Şahkulu Tekkesi kapatılıp yıktırıldığında burada postnişin olarak Ahir Mehmet Baba bulunuyordu. Az öncede belirtildiği gibi Ahir Mehmet Baba dervişleriyle beraber tashih-i itikat etmek üzere İzmir'in Tire ilçesine sürgün edilmiştir. Mehmet Âhir Baba 1839 yılında vefat edinceye kadar Tire'de yaşamıştır. Vefatı sonrası muhiblerince Tire'de Erbain Dağı eteklerinde, Bozdağ yaylası yakınlarındaki Baba Sultan ismiyle bilinen Bektaşî tekkesi haziresine defnolunmuştur (Koca, 2005:247-275).

6. 1826 Sonrası Şahkulu Tekkesi ve Postnişinler

Yeniçeri Ocağı ile birlikte 1826'da Bektaşiliğin de yasaklanması ve Bektaşî tekke-lerinin yıkılması üzerine tarikatın faaliyetleri bir süre kesintiye uğramıştır. İstanbul bölgesindeki en büyük ve en önemli Bektaşî tekkesi Şahkulu da aynı kaderi yaşamıştır. Bektaşî şeyh ve dervişleri buradan uzaklaştırılmış, türbe mahalline türbedar olarak Nakşî şeyhleri görevlendirilip tekke Sünnileştirilmek istenmiştir. II. Mahmut sonrası Bektaşî tekkeleri yeniden açılmıştır. Ancak tekkelerin yeniden açılması Nakşî tekkesi adı altında mümkün olabilmıştır.

1835 yılında Şahkulu Sultan Tekkesi'ne hükümet tarafından "Muharremiye" adıyla 30 guruş yardım yapılmıştır (BOA, EV.MKT.CHT, 717/57)². Bununla birlikte Şahkulu Sultan Tekkesi'ni yeniden 1840 yılında Sultan Abdülmecid'in zevcesi Bezm-i Âlem Valide Sultan'ın desteğiyle Hacı Ahmet Nur Baba canlandırmıştır. Bu itibarla Şahkulu Tekkesi'nin yeniden canlandırılmasında Sultan Abdülmecid'in Bektaşî olduğu rivayet edilen annesi Bezm-i Âlem

Sultan'ın etkisi de bulunmaktadır (Noyan, 2002:4). Şehitlik Tekkesine de birkaç defa hediye gönderdiği bilinen (Ahmet Rıfkı, 1325:125) Bezm-i Âlem Sultan, Şahkulu Tekkesi'nde bulunan dilek taşına basmış ve bunun üzerine Valide Sultan'lık makamına yükselmiştir. Böylece Valide, Bektaşîlere karşı sempati duymaya başlamış, Bektaşîler ise devletin en üst kademesinden bir desteğe sahip olmuşlardır (Garnett, 1912:73-74; Birge, 1937:80). Ayrıca Bezm-i Âlem Sultan, Dolmabahçe Camisi yaptırılırken burada bulunan Bektaşî Kara Abalı Mehmet Baba'nın mezarını parmaklıkla çevirttirerek korunmasını sağlamıştır (Kolağası Mehmed Râif, 1314:323-327). Bu itibarla II. Mahmut tarafından yasaklanıp kovuşturmaya uğrayan Bektaşîlik, Bezm-i Âlem Valide Sultan tarafından desteklenmiş, arından Sultan Abdülaziz döneminde daha serbest bir ortama kavuşmuştur. Kaynaklarda ismi Ahmet Santuri Nur Baba olarak da geçen Ahmet Baba mücerredir. Sarayın cuma vaizi iken Seyyid Nebi Dede Baba'dan el almış, ayrıca Nakşî icazeti alarak Şahkulu Tekkesi'nin başına geçmiştir. Dokuz yıl Şahkulu Tekkesi'nin postnişinliğini yapan Ahmet Baba, 1849 yılında vefat etmiş, cenazesi Şahkulu Tekkesi haziresine defnedilmiştir. Mezar taşında tekkenin ikinci banisi olduğu yazılıdır (Koca, 2005:249).

2 "Muharremiye" adı verilen bu para İstanbul'daki tüm tekkelere her yıl verilmekteydi. Şahkulu Tekkesi'ne de uzun yıllar verilmeye devam edildi. Ancak 1835 sonrası bir kesinti yaşanmış olmalı ki 1854 yılında türbedar Şeyh Hacı Hasan Efendi tarafından Muharremiye tayin ve tahsis buyurulması için dilekçe verilmiştir (VGMA, Defter nr. 298, s.35; VGMA, Defter nr. 385-1, s.146). Böylece adı geçen ödenek ayrılmaya devam edilmiştir. 1861/1862 yılında verilen 30 kuruş için bkz. BOA, EV.MKT, 173/53.

Derviş Selim tarafından hazırlanan mezar taşı kitâbesi şöyledir:

“Ya Hû

Cedd ü evlâd-ı Resulüm bende-i Ali-i abâ

Hamdülillah gine anlardan bana oldu devâ

Fani dünyadan geçüp etdim bekaya irtihâl

Al-i evlâd-ı Resule canımı kıldım fedâ

Şâhkulu Sultân ile Mansur Baba darımdayım

Anların sermestiyem etmez katarından cüdâ

“Merdiman” dergâhının çün bani-i sâniyyesidir

Rûh u pak-i şâd ola hem hep gelen etsün duâ

Çıkdı bir nûr arşa Selim söylegil tarihini

Lücce-i envâr-ı dosta gitti Hazret-i Ahmed Baba H. 1266 (M. 1849)”

(Koca, 2005:249-250)

1826 sonrası Ahmet Baba tarafından yeniden canlandırılan Şahkulu Sultan Tekkesi’nde posta oturan diğer postnişinler şunlardır:

6. 1. Hacı Halil Revnâki Baba (1849-1850)

Şahkulu Sultan Tekkesi tekrar canlandırıldıktan sonra 1849 yılında postnişinlik görevine Çorumlu Hüsnü Dedebaba tarafından Halil Revnaki Baba getirilmiştir. Halveti tarikatı kökenli olan Halil Revnaki Baba bu görevde sadece bir yıl kalmış, 1850 yılında vefat etmiştir. Cenazesi Halveti şeyhlerinden Avcızâde Mümtaz Efendi’nin talebi üzerine aynı zamanda Halveti Şabanî Tekkesi olan Seyyid Nizam Camii yakınındaki hazireye defnolunmuştur. Dönemin şeyhülislamı Arif Hikmet Efendi’nin kıldırıldığı cenaze namazına Sultan Abdülmecid’in de katıldığı ifade edilmektedir. Şevki Koca bu hazirede çok az örneği

kalan üç adet Yeniçeri kabrinin de bulunduğunu belirtmektedir (Koca, 2005:250).

Halil Revnaki Baba’nın mezar taşı dört dilimli Ethemi (Yesevi) taç biçimindedir. Ancak mezar taşının üzerine sonradan on iki dilimli teslim taşı motifi de kazanmıştır. Mezar taşı kitabesi şöyledir:

“Hu Dost

Tarîkat-ı Aliyye-i Nâzenînden

Mürşid-i agâh ve vasl-ı illâllah

Bende-i âl-i âbâ sahib-i illâ edep

Vel haya Esseyid Halil Revnâki Baba

Kâffe-i ehl-i imânın ervâh-ı şerifleri

Şâd u handân ola H. 1267 (M. 1850)”

(Koca, 2005:250-251)

Revnaki Baba'dan sonra tekkede Ali Tirabi Baba, Üsküplü Sadık Baba³, Şeyh Mehmet, Ispartalı Derviş Hasan, Derviş Ali Efendi ve Derviş Hasan Rıza Efendi şeyhlik yapmıştır (BOA, EV.MKT, 13/9; BOA, EV.MH, 640/121; BOA, EV.MH, 640/115; BOA, EV.MKT, 173/53)⁴.

6. 2. Hacı Ali Tırabi Baba (1850-1851)

Yanboluludur. Usulen Nakşibendi icazeti almış ise de mücerred Bektaşî'dir. O da tıpkı Halil Revnaki Baba gibi Şahkulu Tekkesi postnişinliğinde yalnızca bir yıl

kalabilmiştir. Keza 1851 yılında Çorumlu Hüsnü Dedebaba'nın vefatı üzerine ittifakla Pirevi'ne "Dedebaba" seçilmiş ve Hacı Bektaş ilçesine taşınmıştır. Hacı Ali Tırabi Baba 1869 yılında vefat etmiş olup kabri Pirevi avlusundadır.

Tırabi Baba, Hurufi öğelere vâkıf, Divan sahibi, önemli bir Bektaşî şairidir. Nevruzîyeleri meşhurdur. Divan, muhiblerinden Halim Derviş tarafından H. 1269 (M. 1852-1853) yılında derlenmiştir. Tırabi Baba ve nefesleri XX. Yüzyılda yaşayan Kulalı Mehmet Ercan Tırabi ile karıştırılmaktadır (Koca, 2005:251).

Abdullah Baba tarafından hazırlanan mezar taşı kitabesi şöyledir:

"Hu Dost

Şerbet-i mevti içirdi akıbet devrân bana

Vakt ü sa'ât erdi mühlet vermedi bir ân bana

Var ümidim kat'î dest etmen dutup damenini

Merhâmet şefkât kılar elbet Şâh-ı Merdân bana

Mahlasım derler Tûrâbi nâmıma Elhac Ali

Postnişinlik hizmetin Hakk eyledi ihsân bana

Vüsatin elde iken söyle dedi tarihini

Heme destinde işâret eyledi bir can bana

Şerm'sarım rû-siyah cürmümle Şâh'ım el-aman

Pir-i Hünkârım meded kıl eyle bir dermân bana H. 1285 (M. 1869)"

(Koca, 2005:251-252)

3 Üsküplü Sadık Baba, tekkede iki yıl şeyhlik yapmış, onun görevde bulunduğu dönemde Şahkulu tekkesinin arazisi genişletilmiştir (Koca, 2005:252).

4 1851 yılında Şeyh Mehmed'in vefatı üzerine tekkede sırasıyla Derviş Hasan Halife (1851-1857), Derviş Ali Halife (1857-1863), Seyyid Mehmet Ali Halife (ilk dönemi 1863-1875) ve Derviş Hasan Rıza Efendi (1875-1907) şeyhlik yapmıştır (BOA, EV.MKT.CHT, 741/80; BOA, EV.MKT, 246/86; BOA, EV.MH, 1019/2; BOA, EV.MKT.CHT, 680/77).

6.3. Üsküplü Sadık Baba (1851-1852)

Şahkulu Sultan Tekkesi'nde 1826 sonrası postnişinlik yapan babalardan bir diğeri Hacı Sadık Baba'dır. Yanbolulu Türâbi Dedebaba tarafından Şahkulu postnişinliğine getirilmiştir. Ancak o da bu görevde fazla kalamamış, 1852 yılında vefat etmiştir. Dervişlik ve Babalık yıllarının çoğu Arnavutluk'taki en eski Bektaşî tekkelerinden Jirokastro (Ergiri)'daki Asım Baba Tekkesi'nde geçmiştir. O da usulen Nakşi icazeti alıp

“Ya Hu

Pişiva-yı ehl-i irfân muktedâ-yı salikîn

Vakıf-ı sırr-ı tarîkat çaker-i âl-i abâ

Arif-i billah-ı devran mürşid-i agâh idi

Salik-i râh-ı hakikattır muhibb-i Mürtezâ

Hanigâh-ı âlemin kıldı şikeste camını

Nûş edüp peyman-e ukbayı oldu rehnümâ

Ah u matemdi işi her dem imâman aşkına

Aşına-yı ravza-yi Şâh-ı Şerif-i Kerbelâ

Hacı Bektâş Veli'nin bende-i hassı idi

Zikr-i eyvallah ile itti yolunda can fedâ

Katre-i rahmet-i Kerimi fevtinin tarihidir

Hacı Sadık Baba'ya oldu mekân bağ-ı safâ H. 1269 (M. 1852)“

(Koca, 2005:252-253)

Şahkulu Tekkesi'nde postnişinlik yapmıştır. Onun zamanında Şahkulu Tekkesi fiziksel olarak büyütülmüş, arazisi genişletilmiş, tekke dünyada sadece beş büyük tekkede icra edilen mücerred dervişlik ritüelini uygulamaya bu dönemde hak kazanmıştır (Koca, 2005:252).

Mücerred olan Sadık Baba'nın mezarı tekke haziresindedir. Mezar taşı teslim taşı motiflidir. Kitabesi dervişlerinden Kerimi tarafından yazılmış olup şöyledir:

6.4. Şeyh Mehmet (?-1852)

Osmanlı arşiv kayıtlarına göre Üsküdar'da Nerdibanlı köyündeki Şahkulu Sultan Tekkesi zaviyedarlığı tarihi belirsiz bir şekilde Şeyh Mehmet'in uhdesinde iken onun vefatıyla zaviyedarlık türbedarlığa tahvil edilmiş ve yerine 10 Temmuz 1852 tarihinde mahlulünden Asitâneli Derviş Hasan Efendi'ye tevcih edilmiştir (BOA, EV.MKT.CHT, 741/80).

6.5. Asitâneli Hacı Hasan Baba (1852-1857)

Asitâneli'dir. O da Nakşi icazetli, mücerred Bektaşî babalardandır. Mehmet Ali Hilmi Baba'nın mürşididir ve ona ikrar vererek Bektaşîliğe girmesini sağlamıştır.

Sultan Abdülmecid'in yakın dostlarından olduğu ifade edilmektedir. 10 Temmuz 1852 tarihinde getirildiği Şahkulu Tekkesi postnişinliği görevini beş yıl sürdürmüş, 1857 yılında geride evlat bırakmadan vefat etmiştir (BOA, EV.MH, 640/121; BOA, EV.MKT.CHT, 741/80; BOA, EV.MKT, 246/86). 1868 yılında dedebaba olan Selânikli Hasan Baba ile karıştırılmıştır. Hacı Hasan Baba'nın tekkedeki hizmetlerinden biri Merdivenköy'de bulunan ve tekkenin vakfı içinde yer alan camiye onartıp buraya meşhuta yaptırmasıdır (Koca, 2005:253).

Şahkulu Tekkesi haziresindeki mezarının kitâbesi Giritli Derviş Saffet tarafından hazırlanmış olup şöyledir:

“Ya Hu

Gel nefir ah eyleme yahû acûz u çarha yuf

Kıldı cevherveş bu yeri hak-i kabr içre nihân

Masivadan el çeküp, kesmişti baş hırkaya

Etdi bu dergâhta vahdetle ibadet çok zaman

Eyledi isbat makbulu erenler olduğun

Şâhkulu veş bir azizin duttu kurbinde mekân

Kevser-i Rahmet ile rûh u revanun şad edûb

Şafi-i edsün Aliyye'l-Mürtezâ-yı müstean

Himmet-i Pir'an ile Saffet dedim tarihini

Hanigâh olsun Hasan Baba'ya ulyâ-yı cihan H. 1274 (M. 1857)“

(Koca, 2005:253-254)

6.6. Kesriyeli Ali Baba (1857-1863)

Asitâneli Hacı Hasan Baba döneminde tekkenin aşçı babasıdır. Mücerreddir. Mehmet Ali Hilmi Baba'nın nasibi sırasında rehberlik etmiştir. 1817 yılında doğmuş, 26 Kasım 1857 postnişinliğe getirilmiş (BOA, EV.MKT.CHT, 741/80; BOA, EV.MKT, 246/86)⁵, 1863 yılında ise vefat etmiştir. Ali Baba'nın tayin edilmesiyle ilgili 12 Kasım

1857 tarihli arşiv kaydında bir önceki türbedar Ispartalı Derviş Hasan Halife'nin evlat-sız olarak vefat ettiği, Derviş Ali Halife'nin bu göreve ehil ve müstehak olduğu şahitler tarafından haber verildiği belirtilmektedir (BOA, EV.MH, 640/121; İMEM, 571/45).

Ali Baba'nın mezarı Şâhkulu Tekkeis haziresindedir. Mezar taşı kitabesi Derviş Saffet tarafından yazılmış olup şöyledir:

“Lâ mevcûda illâ Hu⁵

Çalış terk-i sivaya varlığın ifna edüp yâ Hû

Değildir çünkü baki kimseye bu tekiyye-i bâki

Vücudun aşk-ı Hak ile işte mahvetti Ali Baba

Firak u matemi ağlattı bi'l-cümle muhibbânı

O şems-i evci himmet saye-i evlâd-ı Zehra'da

Çerağ etmişdi çok cüyendegan-ı nûr u irfânı

Tarîkatında ederd iktifa asâr-ı eslâfa

Şuyûh u salikân içre aransa ender akranı

Erenler mûin-i Şâhkulu Sultân ola Yarab

Bu zât-ı ekremin her kim olursa Fatihanı

Oku tarihini yazdı münacaat eyleyûb Saffet

Ede şafi-i Ali Baba'ya Mevlâ şir-i yezdânı H. 1280 (M. 1863)” (Koca, 2005:254)

⁵ Ali Baba'nın postnişinliğe getirilmesiyle ilgili arşiv kaydında “Üsküdar'da vâki Nerdibânlı karyesinde vâki Şâhkulu Sultan Zâviyesi'nin ber vech türbedar ciheti mutasarrıfı olan Derviş Hasan Efendi'nin bilâ veled vefâtı vukûunu mebnî mahlûlünden ehliyeti tebeyyün ve âsitâne-i askeriyeye tecâvüz etmiş olan Derviş Ali Efendi'ye bâ ruus-ı hümâyûn bi't-tevcîh” ifadeleri yer almaktadır (BOA, EV.MKT, 13/9).

6.7. Mehmet Ali Hilmi Baba (1863-1907)

Mehmet Ali Hilmi Baba, 1863 yılında Kesriyeli Ali Baba'nın evlatsız vefatı üzerine Selanikli Hacı Hasan Baba tarafından Şahkulu Tekkesi postnişinliğine getirilmiştir. Hükümet tarafından ise kendi talebiyle 16 Şubat 1864 tarihinde bu tayin onaylanmıştır (BOA, EV.MKT.CHT, 741/80; BOA, EV.MKT, 246/86). Mehmet Ali Hilmi Baba'nın görevlendirilmesiyle ilgili resmi yazı şöyledir:

Nişân-ı hümâyûn yazıla ki

Erbâb-ı istihkâkdan Esseyyid Mehmed Ali arzuhâl sunub nezâret-i evkâf-ı hümâyûn-ı mülûkâneye mülhak Üsküdar'da Nerdibânlı karyesinde vâki' Şahkulu Sultan Zâviyesi vakfının ber vech-i hasbî türbedarlık cihetine mutasarrıf olan Derviş Ali Efendi bila veled fevt olub yeri atî ve hizmet-i lâzimesi mu'attıl kalmağla mahlûlünden kendüye tevcih ve yedine berât-ı alışân ihsân buyurulmak bâbında istid'â-yı inâyet etmiş ve sâhib-i arzuhâl merkûm Esseyyid Mehmed Ali hayli müddetten berü müteveffâ-yı mezbûrun hizmetinde müstahdem olarak türbedarlık-ı mezkûre ehil ve müstehak olduğu karye-i mezbûre imamı Ali Efendi ibn Mehmed ve Hasan Lütfi Efendi ibn Abdullah ve Çamlıca-i kebîr şeyhi Nuri Efendi ibn Mehmed Salih ve Abdürresul Efendi ibn Abdullah ve Osman Ağa ibn Mustafa ve Elhac Osman Efendi ibn Mustafa nâm kimesneler haberleriyle zahir ve karye-i

merkûme imam ve muhtârlarıyla ahalisinin bir kıt'a ilmühaberlerinden nümâyân ve asitâneli olduğu defterhâne-i âmireden mahreç hânesi kaydından mütefehhim ve ol veçhile asitân-ı (?) askeriye nizamından müstesna olmağla cihet-i mezkûrenin müteveffâ-yı mezbûr mahlûlünden mezbûr Esseyyid Mehmed Ali Halife'ye tevcihi menût-ı re'y-i âlî idüğün evkâf-ı hümâyûn müftüsü faziletlü Esseyyid Mehmed Kadri Efendi hazretleri ve ber minvâl-i muharrer ber vech-i hasbî türbedarlık ciheti mutasarrıfı Derviş Ali Efendi'nin bila veled vefatı vukû'una mebni mahlûlünden ehil ve müstehak idüğü tebeyyün idüb Âsitâneli Esseyyid Mehmed Ali Efendi ibn Osman Nuri uhdesine ber mûcib-i nizâm bi'n-nefs bilâ kusûr edâ-yı hizmet etmek terk ider ise ref'inden ahara verilmek şartıyla bi't-tevcih berat-ı âlî i'tâ olunmak bâbında evkaf-ı hümâyûn nazırı olub nişân-ı âli-i Osmanın ikinci ve mecdiye nişân-ı zişânının birinci rütbelerini hâ'iz ve hâsıl olan atûfetlü Esseyyid Abdülhamid Ferid Efendi hazretleri i'lâm etmelerine ber mûcib-i i'lâm bi't-tevcih berat-ı âli i'tâ olunmak bâbında bin iki yüz seksen senesi Şa'bân-ı şerifinin sekizinci günü tarihinde re'is-i hümâyûn sâdır olmağın vech-i meşrûh üzere berat-ı şerîf-i âlişân yazılmak için iş bu tezkere verildi fi 29 Zilhicce sebe 1280 (5 Haziran 1864) (BOA, EV.MH, 1019/2).

Bu resmi yazıyla göreve getirilen Mehmet Ali Hilmi Baba, Şahkulu Tekkesi'nin tarihinde önemli bir yere sahiptir. Babası Sultanahmet Camii'nin "Vaiz-i avam"ı olan Hafız Osman Nuri Efendi'dir. Hafız Os-

man Nuri Efendi, Olukbayır (Çırçır) Nakşibendi Tekkesi şeyhi Seyyid Mustafa Baba Efendi'den (v. 1854) Nakşi icazeti almıştır. Ayrıca dönemin Şahkulu Tekkesi postnişini İstanbullu Hacı Hasan Baba'dan, eşleri olan Hacı Emine Şerife Hanım ile birlikte el alarak Bektaşî olmuşlardır. Hafız Osman Nuri Efendi uzun yıllar saray imamlığı yapmıştır. Aslen Arnavutluk'un Zavalan yöresinin tanınmış eşrafındandır. Hafız Osman Nuri Efendi, oğlu Mehmet Ali Hilmi Baba'dan bir yıl daha uzun yaşamış olup kabirleri eşi Emine Hanım ile Göztepe Gözcü Baba haziresinde yan yanadır. Emine Hanım 1898 ve Hacı Osman Nuri Efendi 1908 yılında vefat etmişlerdir (Koca, 2005:255; Kocadağ, 1998:58).

Mehmet Ali Hilmi Baba çocuk yaşlarda Üsküdar'daki Balaban Nakşibendi Dergâhı'na bağlanmış, şeriat ve tarikat ilimleri tahsil etmiştir. 1857 yılında on beş yaşındayken Şahkulu Tekkesi postnişini İstanbullu Hacı Hasan Baba'dan el alarak Bektaşî olmuştur. Hilmi Baba'nın nasip alışı sırasında rehberlik hizmetini Aşçı Ali Baba yapmıştır. Hilmi Baba 1861 yılında mücerred derviş olmuş, bir yıl sonrada Türibi Ali Dedebaba'dan dönemin türbedarı Hacı Mehmet Tahir Baba'nın rehberliğinde Babalık icâzeti almış, 1863 yılında ise Şahkulu Tekkesi postnişinliğine getirilmiştir. 1870 tarihinde ise Hacı Hasan Dedebaba'dan dönemin türbedarı Mehmet Yesari Baba'nın rehberliğinde halifelik icazeti alarak tarihe yirmi sekiz yaşında bu ünvanı alan ilk Bektaşî olmuştur (Koca, 2005:255).

Şahkulu Tekkesi en faal dönemini Mehmet Ali Hilmi Baba'nın şeyh olduğu yıllarda yaşamıştır. Bir süre Hacı Bektaş Veli Tekkesi'nde de şeyhlik yapan Mehmet Ali Hilmi Baba, aynı zamanda XIX. yüzyılın en meşhur Bektaşîlerindendi. Onun döneminde tekke yoğun bir imar faaliyetine sahne olmuş, yapılan ek binalarla tam bir külliye halini almıştı. Ayrıca yine Mehmet Ali Hilmi Baba'nın çalışmalarıyla burası icazetname veren bir Bektaşî tekkesine dönüşmüş, böylece Bektaşî dervişlerinin, özellikle de Balkanlar'da yaşayanların uzun yolculuklar yaparak Hacı Bektaş'a gitmesine gerek kalmamıştı (Vatin-Zarcone, 2005:413). Bununla birlikte İstanbul Bektaşîleri arasında nefesleriyle tanınan ve evinde muhibleriyle sohbetler düzenleyen Edib Harabî bu dönemde Şahkulu tekkesinde tarikata intisap etmişti (Noyan, 2002:119; Tanman, 1994:129). Mehmet Ali Hilmi Baba tekkeye ait olup da daha önce Mihrimah Sultan vakfına ilhak olunan arazinin tekrar Şahkulu tekkesine iade edilmesi için girişimlerde bulunmuş (BOA, EV.MKT, 793/124), ayrıca şahsî mülklerini de tekkeye vakfetmişti. 1902 yılında "mülk mahallerinin tarikat-ı aliyye-i Bektâşîyye nâmına vakfa tahvil ve lâzımgelan tescilinin îfâsı husûsunda lâzımgelenlere emruferman buyurulması istirhâm olunur" diyerek başvuruda bulunmuştur (BOA, EV.MKT.CHT, 521/51). Arşiv kayıtlarından takip edildiği kadarıyla bu mülklerle ilgili 1913 yılında bir soruşturma mevzu bahis olmuştur. Bu soruşturma Mehmet Ali Hilmi Efendi'nin Nerdibân köyündeki Şahkulu Tekkesi'ne vakf eyledi-

ği zemîn, kürüm ve eşcâr (bir kıta bağ) ile evkâf-ı sâ'iresinin vakfiyetinin tahakkukuna dair sadır olan ilâmın tescili için mahkeme kaleminden tanzim olunan muamelenin ikmâlinin lâzım gelip gelmeyeceği hakkında (VGMA, Defter nr. 961, s.56; BOA, EV.MKT, 3477/19).

Mehmet Ali Hilmi Baba kendi emvalini Şahkulu Tekkesi'ne vakfetmekle kalmamış, tekke vakfına ait arazi ve emlaka da sahip çıkmıştır. Nitekim Kasım 1875 tarihinde Şahkulu Tekkesi'ne merbut olduğu halde daha önce Mihrimâh Sultan Vakfı'na gasben ilhak olunmuş olan arazinin iadesi için girişimde bulunmuştur (BOA, EV.MKT, 793/124).

6.8. Hasan Rıza Baba (1875-1907)

1875 yılında Mehmet Ali Hilmi Baba Şahkulu Tekkesi postnişinliğinden uzaklaştırılarak yerine 26 Şubat 1875 tarihinde Derviş Hasan Rıza Efendi getirilmiştir (BOA, EV.MKT.CHT, 741/80; BOA, EV.MKT, 246/86). Hasan Rıza Baba'nın bir süre burada postnişinlik yaptığı ve görevin tekrar Mehmet Ali Hilmi Baba'ya intikal ettiği tespit edilmektedir. Keza 3 Ocak 1880 tarihinde Mehmet Ali Baba'nın "mugâyir-i adâb-ı tarikat harekâta cür'et" etmesi sebebiyle görevden uzaklaştırılıp yerine yeniden Derviş Hasan Rıza Efendi'nin getirilmesi mevzu bahis olmuştur. Bu şekilde fasılalarla Şahkulu Tekkesi'nde postnişinlik yapan Hasan Rıza Baba 1907 yılında vefat etmiş ve o tarihte tekke postnişinliğine oğlu Hacı Ahmet Burhan Baba tayin edilmiştir (BOA,

EV.MKT.CHT, 741/80; VGMA, Defter nr. 897, s.321; VGMA, Defter nr. 876, s.63).

6.8. Mustafa Yesâri Baba (1885-1888)

Mehmet Ali Hilmi Baba'nın 1885 yılında "Dedebaba" olarak Hacı Bektaş Veli Tekkesi'ne görevlendirilmesi üzerine, Şahkulu Tekkesi postnişinliğine Mustafa Yesari Baba getirilmiştir. Şahkulu Tekkesi aşçı postundan yetişen Mustafa Yesari Baba, üç yıl⁶ Şahkulu Tekkesi'nde postnişinlik yapmış, görevi sırasında Mansur Baba türbesi ve haziresini tamir ettirmiştir. Aslen Filibeli olan Mustafa Yesari Baba 80 yaşlarında Tselya'daki Durbali (Reni) Tekkesi postnişin olarak görevlendirilmiş, ancak ömrü vefa etmeyip 1909 yılında yolculuk esnasında Golos kentinde vefat edip burada defnedilmiştir. Mustafa Yesari Baba'nın kabir kitabesi mevcut değildir (Kocadağ, 1998:75; Koca, 2005 260-261).

6.9. Ahmet Burhan Baba (1907-1912)

Ahmet Burhan Baba, Mehmet Ali Hilmi Dedebaba'nın vasiyetine uyularak Şahkulu Tekkesi postnişinliğine getirilmiştir. Ahmet Baba'nın atanmasına dair arşiv kaydında "Şahkulu Sultan'ın Üsküdar'da Nerdibânlı karyesinde kain zaviyesinde vazife-i muayyene ile tarik-i Nakşî usûlü icra edilmek üzere türbedâr ciheti 15 Mayıs 1907 tarihinde Hacı Ahmet Efendi

6 Şevki Koca'ya Mustafa Yesari Baba Şahkulu Tekkesi postnişinliğinde göre 22 yıl kalmıştır (Koca, 2005:260).

uhdesine tevcih olduğu bi't-tedkîk anlaşılması" ifadeleri yer almaktadır (VGMA, 4623/183; BOA, EV.MKT.CHT, 741/80; BOA, EV.MKT.CHT, 680/77)⁷. Bir başka kayıta Ahmet Burhan Baba'nın daha önceki postnişinlerden Hasan Rıza Baba'nın oğlu olduğu anlaşılmaktadır (BOA, EV.MKT.CHT, 741/80). Ahmet Burhan Baba'nın postnişin olarak atanması sırasında tekkenin vakıf kayıtları ve muhasebesi de incelenmiştir (BOA, EV.MKT.CHT, 680/92; BOA, EV.MKT.CHT, 680/93). Yapılan incelemede Şahkulu Tekkesi'ne herhangi bir ödenek ayrılmadığı anlaşılması ve günlük 40 akçe tahsis edilmiştir (BOA, EV.MKT.CHT, 680/91).

Mürşidi, Durbali Tekkesi postnişinlerinden Premetili Bayram Baba'dır. Babalık icazetini ise Mehmet Ali Hilmi Dedebaba'dan almıştır. Bektaşilerin kendisini "Hafız Burhanettin" olarak andıkları Ahmet Burhan Baba'nın postnişinlik dönemi Topal Tevfik Baba'nın tacizleri içinde geçmiştir. Mücerreddir. Nakşibendiliğe özgü Seyr-i Sülûk remizlerini Bektaşî erkânâmelerinden ayıklayarak, Nâzenûn Bektaşilik yoluna büyük hizmetler vermiştir (Koca, 2005:261-262).

Ahmet Burhan Baba, 1918 yılında vefat etmiş ve Şahkulu Tekkesi haziresine defnedilmiştir. Mezar taşı kitabesini Midillili Haydar Baba yazmış olup kitâbe şöyledir:

Allah Hû Dost

Çekti üsretgah-ı âlemden etek el pir iken

Etdi cam-ı ömrünü mevte sunup azm-i baka

Şâh-ı Merdânın kulu olmuş idi kûtb-u kâinat

Hac-ı Bektâş Velî'nin bendesiydi bi-riyâ

Postnişin-i Asitâne-i Şâhkulu Sultân idi

Etdi rûh-u dergâh-ı Al-i abâ'ya ilticâ

Şüphesiz erdi huzûr-u Mürteza'ya şevkile

Kıldı İhsan-ı şefa'at çünkü fahr-ı Enbiya

Haydari tarih-i cevherdanına pay etdi hat

Nûş-u kevser etdi Haydar'dan Hacı Ahmed Baba H. 1336 (M. 1918)

⁷ Bir başka arşiv kaydında ise Ahmet Burhan Baba'nın 9 Temmuz 1907 tarihinde tevcih edildiği zikredilmektedir (VGMA, 4623/102).

1909 tarihli arşiv kaydına göre Şahkulu Tekkesi'nde tarik-i Nakşî usulü icra edilmek üzere zâviyedar ve türbedar olan Hacı Ahmet Burhan Dede b. İbrahim, Topkapı Sarayı hastahâne eczacılarından Kolağası Hüsnü Efendi'nin Şahkulu Tekkesi'ne Mehmet Ali Dede'nin veresinden şart edilmiş olan dokuz kıta araziye müdâhale eylediğinden bu müdahalenin önlenmesi için mahkemeye başvurmuştur. Mahkeme işlemlerini takip etmek üzere ise Mesut Efendi'yi vekil tayin etmiştir (İMEM, 774/150). Bu dönemde Şahkulu Tekkesi'nden meşihat tevcihi vesair resmi işlemlerde 450 kuruş harç alındığı tespit edilmektedir (BOA, EV.MKT.CHT, 682/39).

6.10. Abdullah Baba (1918)

1918 yılında Ahmet Burhan Baba'nın vefatı üzerine Şahkulu Tekkesi'ne Abdullah Baba atanmış, ona vefat etmek üzere de İbrahim Baba görevlendirilmiştir (VGMA, Defter nr. 144, s.172; TİTE, Kutu nr. 44, Belge nr. 129).

6.11. İbrahim Feyzi Baba (1918-1921)

Aslen Filibeli olan İbrahim Feyzi Baba, ihvan arasında Küçük İbrahim Baba olarak bilinmekteydi. 1918 yılında Ahmet Efendi'nin vefatıyla tekkeye Abdullah Efendi atanmış, İbrahim Baba da ona vekalet etmek üzere görevlendirilmiştir (VGMA, Defter nr. 144, s.172; TİTE, Kutu nr. 44, Belge nr. 129). Daha sonra asaleten Şahkulu Tekkesi postnişinliğine getirilen İbrahim Baba, son derece ılımlı ve mûnis

yaradılışlı bir insan olması sebebiyle Yalvaçlı Topal Tevfik Baba'nın müdahalelerine dayanamayıp kendi arzusuyla postnişinlikten ayrılmıştır. Ardından memleketi Filibe Tatarviranı denilen yerde bulunan Ballı Baba Tekkesi'ne yerleşmiş, ancak adeta terk edilmiş haldeki binada duramayıp Elbasan'daki Cefâi Baba Tekkesi'ne geçmiştir. 1923 yılında vefat edip buraya defnedilmiştir. Bugün tahrip edilmiş durumda olan tekke kabristanındaki İbrahim baba'ya ait kabir kitâbesi şöyledir: Hatt-ı üstâdanesin yazdı Necmî Kethüdâ/Hak-ı Yezdân oldu Şâh-ı Hazret-i Feyzi Baba (Koca, 2005:264)

6.12. İsmet Efendi (1919-1921)

Şahkulu Tekkesi'ne 1919 yılında Tevfik Baba'nın itirazına rağmen İsmet Efendi getirilmiştir. Ancak Tevfik Baba'nın baskıları sebebiyle İsmet Efendi de postnişinlikte kalamamış, bundan iki yıl sonra göreve Tevfik Baba atanmış, ayrıca bu dönemde tekke onarımdan geçirilmiştir (VGMA, Defter nr. 144, s.172; TİTE, Kutu nr. 44, Belge nr. 129).

6.13. Ahmet Nuri Baba (1922-1924)

"Aslen Filibe'lidir. Kendisinin hafızlığı vardır. Mücerred babalardandır. Dervişliği Durbali Baba Dergâhı'nda geçmiştir. Köse olmamasına rağmen, alafranga sakalından ötürü Köse Nuri ismiyle yer almıştır. Şâhkulu Dergâhı'nın 1953 yılında Hakk'a yürüyen son postnişini Hafız Tahsin Baba'nın dedesi olan Hafız Nurrettin Baba'nın kardeşidir. 1924 yılında Tekirdağ'ın Kızılıkdere köyünde, Derviş Mehmed Ali'nin Babalık töreninde hastala-

narak burada Hakk'a yürümüştür. Kütahyalı bilindir. İstiklâl savaşı esnasında, kısaca (M.M.) adı ile bilinen Kuva-i Milliye'nin istihbarat örgütünde görev almıştır." (Koca, 2005:269) Köse Nuri Baba'nın 1924 yılındaki ani vefatı üzerine tekke 1927 yılına kadar postnişinsiz kalmıştır (Koca, 2005:269).

6.14. Mehmed Tefvik Baba (1922-1935)

Arşiv kayıtlarına göre Mehmet Tefvik Efendi ibn Hafız Ali Rıza Efendi 23 Temmuz 1922 tarihi itibarıyla Şahkulu Tekkesi şeyhliği ve vakıf mütevellisi görevini yürütmektedir (İMEM, 801/237). Tefvik Baba Şahkulu Tekkesi'ne postnişin olmak için çok uğraşmış, başta Ahmet Burhan Baba ve İbrahim Feyzi Baba olmak üzere kendinden önce postnişin olanları tekkede rahat bırakmamıştır. Bununla birlikte İstanbul'daki Bektaşî tekkelerinden Topkapı, Çamlıca ve Karyağdı tekkeleri şeyhlerinin Arnavut olması sakıncalı görülerek bir ara Şehitlik Tekkesi postnişinliğine de Tefvik Baba'nın atanması faydalı görülmüştür (TİTE, Kutu nr.57, Belge nr.136).

Tefvik Baba, II. Meşrutiyet ve Milli Mücadele yıllarında kişiliği ve siyasi faaliyetleri bakımından olumsuz olarak görülen davranışlar sergilemiştir. Önce para karşılığında Nakşî icazetnamesi alan Tefvik Baba, Şahkulu Tekkesine şeyh olduktan sonra Hürriyet ve İtilaf Partisi'nden görünmüş, diğer taraftan Tarık-i Salâhiye'ye sızarak

Milli Mücadele lehinde casusluk yapmıştır⁸.

1927 yılında Şahkulu Tekkesi postuna yeniden oturan Tefvik Baba, 1930 yılında Salih Niyâzi Dede Baba'nın yurtdışına sürgün edilmesi sonrası "hızlı bir cumhuriyetçi" olmuşsa da ahlaki problemleri nedeniyle gazetelere haber konusu olmuştur. Bazı uygunsuz davranışları karakol kayıtlarına geçmesi üzerine dönemin milletvekillerinden Hakkı Tarık Us tarafından kendisine "deli raporu" alınmış, bu arada devreye giren Hüseyin Kâzım Baba, Şaban Sırrı Baba, Ekrem Ramazanoğlu Baba, Yusuf Fahir Ataer Baba, Hüseyin Hüsnü Erdekut Baba, Yaşar Baba, Ercan Türâbi Baba ve Tahir Baba gibi tanınmış Bektaşî Babaları imza toplayarak Topal Tefvik Baba'nın Şahkulu postnişinliğini iptal ettirmişlerdir. Bu gelişmelerden sonra Tefvik Baba, 1935 yılında sakalları kesilerek, Bursa'nın Mustafakemâlpaşa (Kirmasti) ilçesinde harabe halinde bulunan Garipçe Baba Tekkesi'ne gönderilmiştir. 1939 yılında orada vefat ederek bu tekkenin haziresine defnedilmiştir (Koca, 2005:269-270).

6.15. Pepe Niyazi Baba (1935-1936)

Aslen Giritli olan Niyaz Baba, 1935 yılında Postacı Ali Baba tarafından Şahkulu Sultan Tekkesi'ne postnişin olarak nasp edilmiştir. Ancak 677 sayılı tekkelerle ilgili yasanın ek maddeleri gereği tekkedeki

⁸ Tefvik Baba'nın bu ilginç yaşamı için bkz. TİTE, Kutu nr.56, Belge nr.12; TİTE, Kutu nr.63, Belge nr.151; TİTE, Kutu nr.64, Belge nr.221; Küçük, 2003:149, 245-246; Koca, 2005:265-271.

postnişinlerle akrabalığı olmadığından 1936 yılında görevine son verilmiştir. Kekeme olması sebebiyle kendisine “Pepe” lakabı takılmıştır. Yaşamının son günlerinde ise kendisine Hazreti Musa dedirttiği rivayet edilmektedir (Koca, 2005:271).

6.16. Behlül Baba (1936-1941)

Aslen Prizrenli olan Behlül Baba 1936-1941 yılları arasında Şahkulu Tekkesi’nde ikamet etmiş, ancak postnişinlik yapmamıştır. İnadiye Tekkesi son postnişini Halife Yusuf Fahir Ataer Baba’nın tensipleri ile buraya gönderilmiş, ancak 1941 yılında Katerin Tekkesi’nden Şahkulu’nu ziyârete gelen Halife Koca Tahir Baba’ya karşı uygunsuz davranışı üzerine yine Yusuf Fahir Ataer Baba tarafından uzaklaştırılmıştır. Behlül Baba 1971 yılında vefat etmiştir. Kabri Zuhurat Baba mezarlığındadır (Koca, 2005:271).

6.17. Hafız Hasan Tahsin Baba (1941-1953)

Şahkulu Tekkesi’nin son resmi postnişini olan Hasan Tahsin Baba, Saray Mızaka-i Hümayun teşkilatında reislik yapmış, meşhur bestekâr Şekerci Cemil Efendi’nin oğludur. Ahmet Burhan Baba’dan nasiplidir. Kahire Mukattam Tekkesi postnişini Mehmet Lütfi Baba’dan dervişlik ve babalık icazeti almıştır. 1941 yılında Fevzi Çakmak Paşa’nın riyaseti ile Şahkulu Tekkesi’ne yerleşmiştir. İleir düzeyde Kur’an bilgisi olan olan Hasan Tahsin Baba aynı zamanda hafızdır. Fevzi Çakmak Paşa kendisine Üsküdar Emniyet Airligi’ne po-

lis kadrousu da tahsis etmiştir. Ondan önceki postnişinlerin başına Tevfik Baba sınıktı oluştururken Hasan Tahsin Baba’ya ise onun halifesi Postacı Ali Baba musallat olmuştur. Ancak Tahsin Baba Postacı Ali Baba ve yakınlarını tekmeden tamamen uzaklaştırmış, bu arada kendisini çekemeyenler tarafından 1953 yılında sütlacının içine alçı tozu konularak öldürülmüştür. Onun vefatından sonra tekke sahipsiz kalmış, hatta 1960’lı yıllarda kundaklanmış (Koca, 2005:272-273).

SONUÇ

Şahkulu Sultan Tekkesi tarihi, Osmanlı Devleti’nin kuruluş yıllarına kadar geriye gitmektedir. 1329 yılında Bizansla Osmanlı arasında yapılan Palekenon (Maltepe) Savaşı’nın ardından Merdivenköy’de Gözcü Baba tarafından kurulan tekke, 1402 Ankara savaşı sırasında bölgenin Bizans egemenliğine geçmesi sebebiyle bir süre faaliyet gösterememiştir. Osmanlı’nın Fetret Dönemi’nden çıkmasından sonra bölgeye yeniden hakim olması ve Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethi sırasında bu tekkedeki dervişlerin hizmetleri görülmüştür. Bu dönemde tekkenin başında bulunan Şahkulu Sultan, rivayete göre Bizansla savaş sırasında şehit düşmüştür. İlk olarak Ahi tekkesi şeklinde teşekkül eden Şahkulu Tekkesi, en geç XVI. yüzyılın başlarında Bektaşiliğe intikal etmiş, ocak-tarikat-devlet ilişkilerinde önemli roller üstlenmiştir. Yeniçeri Ocağı’nın manevi terbiyesinin Bektaşî şeyh ve dervişlerine havale edilmesi

ocak-tarikat ilişkilerinde bu tekkeyi adeta bir üs haline getirmiştir. Bektaşiler Yeniçerilerle kurdukları temas sayesinde İstanbul ve çevresinde, bürokraside, siyasi ve sosyal hayatta etkili olmuşlardır.

XVI. yüzyıldan XIX. yüzyılın başlarına kadar yeni vakıf malları, bina ve eklentilerle büyüyen Şahkulu Tekkesi'nde kaynakların verdiği bilgilere göre Şeyh Elvan Efendi (v. 1729) ve onun halifesi Mustafa Azbî Baba (v. 1747) gibi edebi yönü güçlü, şair ve divan sahibi babalar postnişinlik yapmıştır. Mustafa Azbî Baba, Bektaşiliğe intisabından önce askerlik mesleğiyle iştigal ederken Rodos'a sürgün edilen Niyazi Mısırî'ye intisap etmiştir. Niyazi Mısırî'nin vefatından sonra İstanbul'a gelip Şahkulu Tekkesi'nde Şeyh Elvan Efendi'den ikrar alıp Bektaşiliğe bağlanmıştır. Şeyh Elvan Efendi'den sonra Şahkulu Tekkesi postnişinliği görevine yükselen Azbî Baba uzun yıllar burada hem de Mısırî ayini hem de Bektaşiliği bir arada yürütmüştür. 1826 yılında Şahkulu Tekkesi kapatıldığından Mısırî ayini yapılan bölüm bırakılmış, Bektaşî ayin-i cemi yapılan meydanevi ise yıktırılmıştır. Bu şekilde 1826 yılında kapatılan ağır bir hasar alan Şahkulu Tekkesi'nden dönemin postnişinini Ahir Mehmet Baba ve diğer Bektaşî dervişleri çıkarılarak sürgün edilmişlerdir. Yalnızca türbe mahalli bırakılan tekkeye muhtemelen diğer Bektaşî tekelerinde görüldüğü üzere Nakşî şeyhler türbedar olarak atanmıştır.

Osmanlı arşiv kayıtları Şahkulu Sultan Tekkesi'nin 1835 yılından itibaren yeni-

den faaliyete başladığına işaret etmektedir. Kaynaklar ve arşiv belgeleri 1826 sonrası tekkede 18 kadar postnişinin görev yaptığını göstermektedir. Bunlardan ilki olan Hacı Ahmet Nur Baba, özellikle tekkedeki dilek taşına basmasının ardından "Valide Sultan" olan Bezm-i Alem Valide Sultan'ın desteğiyle tekkeyi yeniden faaliyete geçirmiştir. Ancak tekke Bektaşiliğin resmen yasaklılığının devam etmesi sebebiyle Nakşî olarak açılmış, buraya atanan postnişinler Nakşî usulünü sürdürmek şartıyla vazife alabilmişlerdir.

1826 sonrası postnişinleri içerisinde en renkli ve faal olanı Mehmet Ali Hilmi Baba'dır. Onun döneminde başta Şahkulu Tekkesi olmak üzere İstanbul Bektaşiliği yasaklılık öncesi canlılığına kavuşmuş, Bektaşiler kapatılan tekkeleri açmakla kalmayıp bunlara yenilerini de eklemişlerdir. Mehmet Ali Hilmi Baba dönemi bir taraftan da Bektaşilerin kendi içlerinde tartışmalar yaşadıkları bir süreç olmuştur. Keza Mehmet Ali Hilmi Baba'nın Sultan II. Abdülhamit ile sıcak ilişkiler kurması, Hacı Bektaş Veli Tekkesi'ne "Dedebaba" olmasından sonra Perşina Baba ile aralarında yaşanan husumet hat safhaya ulaşmıştır. Mehmet Ali Hilmi Baba 1907 yılında vefatına kadar Hacı Bektaş Veli Tekkesi ile Şahkulu Tekkesi arasında gidip gelmiş, vefat etmeden önce yerine Ahmet Burhan Baba'nın postnişin yapılmasını vasiyet etmiştir. Ancak Ahmet Burhan Baba'nın postnişinliği yıllarından başlayarak Şahkulu Tekkesi'nde görev alan diğer postnişinler sürekli Yalvaçlı

Topal Tevfik Baba'nın tacizleri ve tekkeyi kendi idaresine alma girişimleriyle geçmiştir. Buna da muvaffak olmuş, 1922 yılında resmen postnişin olmasına rağmen kısa zaman sonra tüm tekke ve türbelerin kapatılması durumu değiştirmiştir. Hakkında şairler ve türlü dedikodular bulunan, İttihat ve Terakki Fırkası ile temasları olan Tevfik Baba, Milli Mücadele yıllarında da aktif rol üstlenmiştir. Ancak bu durum tekke ve türbelerin kapatılmasının ardından Şahkulu Tekkesi'nden uzaklaştırılmasına engel olamamıştır. Bununla birlikte 1927 yılında Şahkulu Tekkesi postuna yeniden oturmuş ve "hızlı bir cumhuriyetçi" olmuştur. Ancak bazı gayri ahlaki durumları nedeniyle hakkında gazetelerde haberler çıkması üzerine 1935 yılında sakalları kesilerek Bursa'nın Mustafakemâlpaşa (Kirmasti) ilçesindeki Garipçe Baba Tekkesi'ne sürgün edilmiş ve 1939 yılında vefât ederek bu tekkenin hazeresine defnedilmiştir.

Tevfik Baba'dan sonra Şahkulu Tekkesi'nin son postnişini olarak Hasan Tahsin Baba dikkat çekmektedir. Fevzi Çakmak Paşa tarafından himaye edilen Hasan Tahsin Baba'nın 1953 yılında vefatıyla Şahkulu Tekkesi'nin Osmanlı tarihinden gelen serüveni son bulmuştur. 1963 yılında yaşanan yangından sonra kıflar Genel Müdürlüğü'nce ayrılan ödenekle kısmen onarılan Şahkulu Tekkesi daha sonraki yıllarda kaderine terk edilerek harap bir duruma gelmiştir. İlerleyen süreçte ise tekke arazisinin okul huzurevi ve cami gibi binaların yapımına tahsis edilmiştir. 1985 yılın-

da kurulan Merdivenköy Şahkulu Sultan Külliyesi'ni Koruma, Onarma ve Yaşatma Derneği'nin sahip çıkmasıyla tekke binaları ve arazisi harabeden külliye dönüşmüş; meydanevi, aşevi ve sair eklentileriyle 1994 yılında tüzel kişilik kazanan "Şahkulu Sultan Dergâhı Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Eğitim ve Kültür Vakfı" günümüze kadar tekkeyi insanlığın hizmetine açmıştır.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri

- BOA, C.EV, 352/17896.
 BOA, EV.MH, 1019/2.
 BOA, EV.MH, 1989/57.
 BOA, EV.MH, 640/115.
 BOA, EV.MH, 640/121.
 BOA, EV.MKT, 13/9.
 BOA, EV.MKT, 173/53.
 BOA, EV.MKT, 246/86.
 BOA, EV.MKT, 3477/19.
 BOA, EV.MKT, 793/124.
 BOA, EV.MKT.CHT, 521/51.
 BOA, EV.MKT.CHT, 680/77.
 BOA, EV.MKT.CHT, 680/91.
 BOA, EV.MKT.CHT, 680/92.
 BOA, EV.MKT.CHT, 680/93.
 BOA, EV.MKT.CHT, 682/39.
 BOA, EV.MKT.CHT, 717/57.
 BOA, EV.MKT.CHT, 741/80.
 BOA, HAT, 293/17453.
 BOA, HAT, 500/24493.
 BOA, MAD, 9731, s. 407.
 İMEM, 571/45.
 İMEM, 774/150.
 İMEM, 801/237.

TİTE, Kutu nr. 44, Belge nr. 129.
 TİTE, Kutu nr.56, Belge nr.12.
 TİTE, Kutu nr.57, Belge nr.136.
 TİTE, Kutu nr.63, Belge nr.151.
 TİTE, Kutu nr.64, Belge nr.221.
 VGMA, 4623/102.
 VGMA, 4623/183.
 VGMA, Defter nr. 144, s.172.
 VGMA, Defter nr. 298, s.35.
 VGMA, Defter nr. 385-1, s.146.
 VGMA, Defter nr. 876, s.63.
 VGMA, Defter nr. 897, s.321.
 VGMA, Defter nr. 961, s.56.

B. Kaynak Eserler ve Araştırmalar

Ahmed Cemaleddin Efendi. (1328). Bektaşî Sırrı Nâm Risâleye Müdâfaa. Dersââdet.
 Ahmed Cevdet Paşa. (1309). Tarih-i Cevdet. C. XII. Dersââdet.
 Ahmed Lütü Efendi. (1290). Tarih-i Lütü. C. I. İstanbul.
 Ahmed Rifkî. (1325). Bektaşî Sırrı. C. II. Dersââdet.
 BIRGE, John Kingsley. (1937). The Bektashi Order of Dervishes. Londra.
 EROL, Mehmet. (2003). "Azbi Baba ve Divanı". Türkbilig, S. 6., s.73.
 EROL, Mehmet. (2003). "Şahkulu Sultan Bektaşî Tekkesi Şeyhi Azbi Baba ve Tarikat Anlayışı". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 27. s. 1.
 Esad Efendi. (1243). Üss-i Zafer. İstanbul.

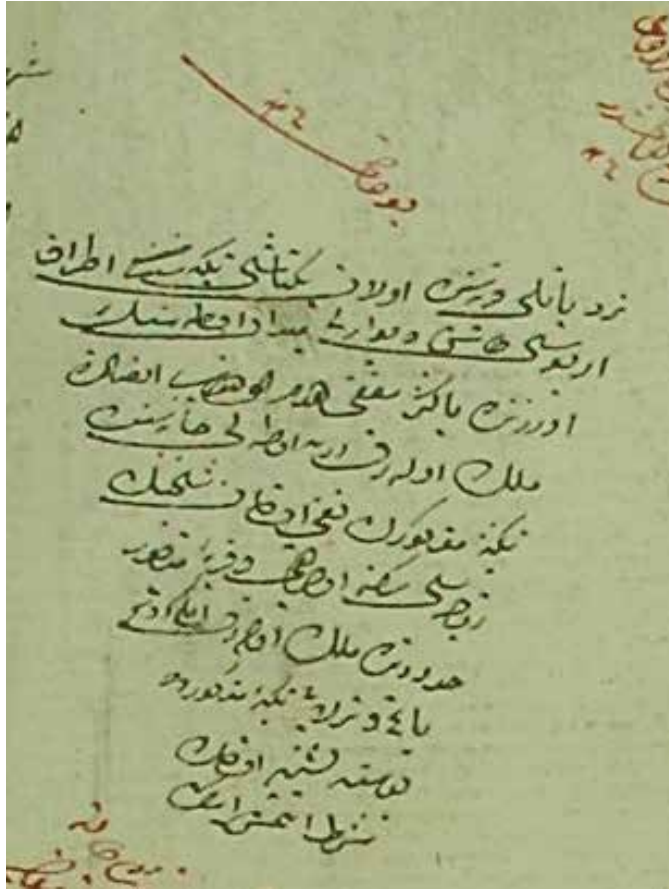
GATNETT, Lucy M. J., (1912). Mysticism and Magic in Turkey. New York.
 HASKAN, M. Mermi. (2001). Yüzyıllar Boyunca Üsküdar. C. I. İstanbul.
 İbrahim Hâs. (2002). Menâkıb-Nâme-i Hasan Ünsî. Haz: M. Tatçı. Ankara.
 İshak Efendi. (1291). Kâşifü'l-Esrâr ve Dâfi'ü'l-Eşrâr. İstanbul.
 KOCA, Şevki. (2005). Bektaşilik ve Bektaşî Dergâhları. İstanbul.
 KOCADAĞ, Burhan. (1998). Şahkulu Sultan Dergâhı ve İstanbul Tekkeleri. İstanbul.
 Kolağası Mehmed Râif. (1314). Mir'at-ı İstanbul. İstanbul.
 KÜÇÜK, Hülya. (2003). Kurtuluş Savaşında Bektaşiler. İstanbul.
 NOYAN, Bedri. (2002). Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevîlik. C. V-VI. Ankara.
 ŞEHSUVAROĞLU, Bedri N. (1966). "Göztepe'nin Tarihçesi". Tarih Konuşuyor, S. 28. s.2343-2345.
 TANMAN, M. Baha. (1994). "Şahkulu Sultan Tekkesi". DBİA, C. VII, İstanbul.
 TANMAN, M. Baha. (2012). "Şahkulu Sultan Tekkesi". DİA, C. XXXVIII, İstanbul, s. 286.
 VATİN, Nicolas; ZARCONE, Thierry. (2005). "Merdivenköy Bektaşî Tekkesi-I". Çev: Ali Aktaş-Didem Çankaya. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, S. 33, s.413.
 YÜKSEL, Müfid. (2002). Bektaşilik ve Mehmed Ali Hilmi Dede Baba, İstanbul.

EKLER

A. BELGELER

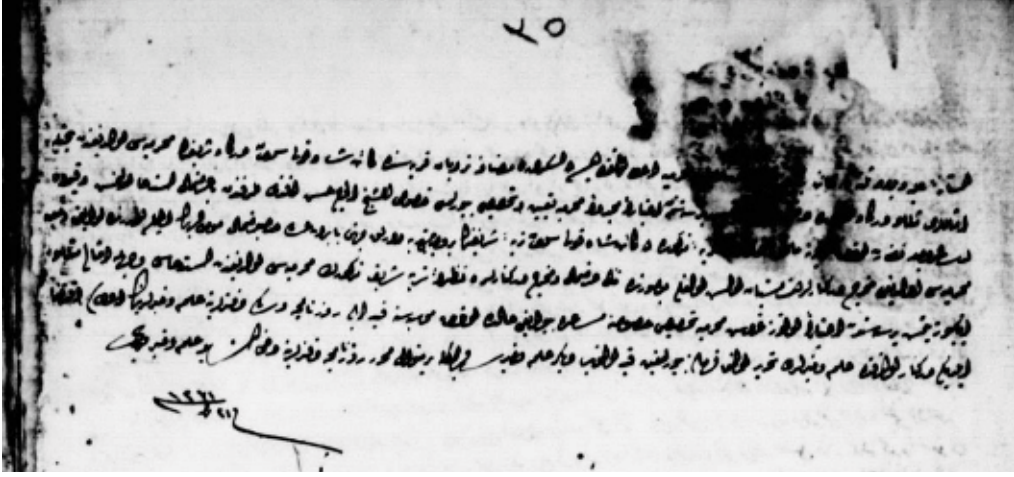
Belge 1. 1826'da Merdivenköy Tekkesi'nin meydan odasının yıkıtılması ve dört odalı mülk hanesinde sürgün edilen tekke şeyhinin zevcesinin ikamet etmesi (BOA, MAD, 9731, s. 407)

Nerdibânlı karyesinde olan Bektâşi tekkesi etrâf-ı erba'ası taş duvarlı meydân odasının üzerinde yalnız makatı (?) hedm olunub ittisâlinde mülk olarak dört odalı hânesinde tekye-i mezbûrun nefy olunan şeyhinin zevce-

si sâkin olduğu ve karye-i mezkûr hudûdunda mülk olarak iki dönüm bağı ve tarlayı tekye-i mezkûrdan postnişin olanlara şart etmiş idüğü.

Belge 2. Şahkulu Sultan Tekkesi'ne Muharremiye ödeneği tahsis edilmesi (VGMA, Defter nr. 298, s.35)

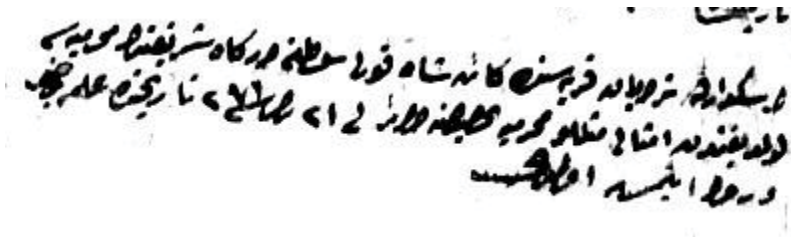

Üsküdar müzâfa Nerdibân karyesinde kâ'in Şahkulu Sultan dergâh-ı şerifinin Muharremiyesi olmadığından bahisle emsali misillü dergah (silik) ihbaren müceddeden Muharremiye tayin ve tahsis buyurulması hususu Eşşeyh Elhac Hasan Efendi tarafından ba arzuhal istida olunmuş ve kayda ledel-müracaat nezaret-i (silik) mezkurede kain Şahkulu Sultan türbe-i şerifinin ber vech-i türbedarlık ciheti ba berat-ı ali sahib-i arzuhal-i mumaileyhin (silik) olduğu (silik) Muharremiyesi olmadığı mahreç derkenarlarından tesyar olmuş olmağla bu surette meal-i

arzuhal ve mahreç derkenarlara nazaran türbe-i şerif-i mezkurun muharremiyesi olmadığından istidası veçhile emsâli misillü iki yüz yetmiş bir senesinden i'tibaren otuz guruş muharremiye tahsisi hususuna müsâ'ade buyurulduğu hâlde evkaf muhasebesine kayd ile ruznamçe ve defterlerine ilmühaberlerinin i'tâsı iktizâ eylediği derkenâr oldukda ilmühaberleri tahrîr olunmak ferman buyurulmağın kayd olunub diğerk ilmühaberi verilmekle ber minvâl-i muharrer ruznamçe defterlerine dahi iş bu ilmühaber verildi.

fi 21 Ra sene 1271 (12 Aralık 1854)

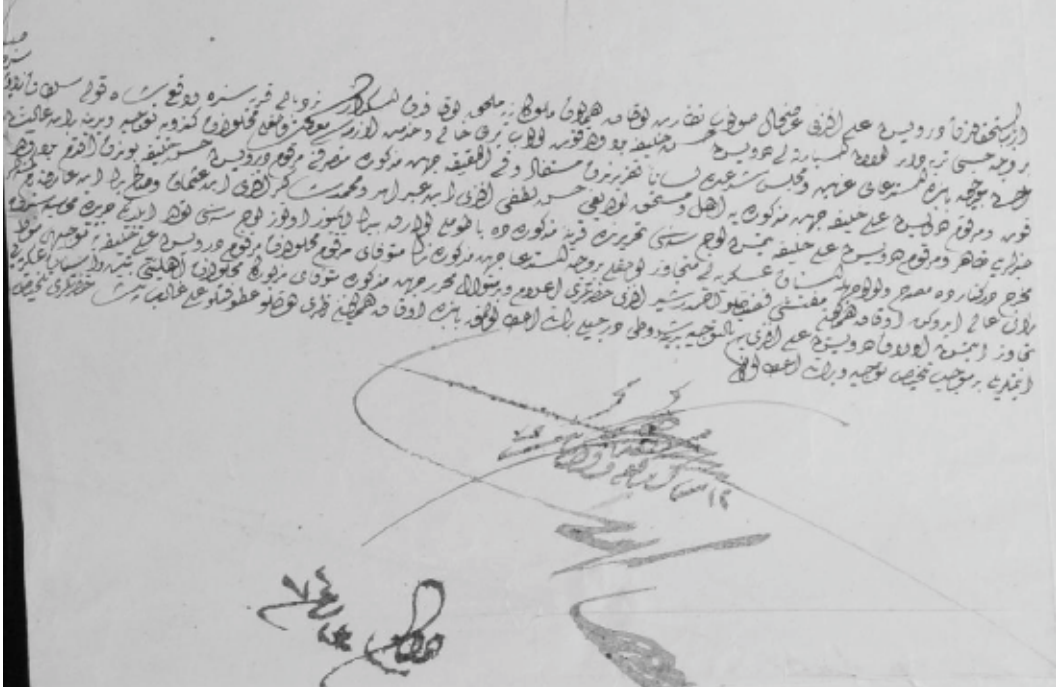
Belge 3. Şahkulu Tekkesi'nin Muharremiyesi olmadığından 1854 yılında benzeri gibi tahsis edilmesi emri (VGMA, Defter nr. 385-1, s.146)

Üsküdar'da Nerdibân karyesinde kâ'in Şahkulu Sultan dergâh-ı şerifinin Muharremiyesi olmadığından emsâli misillü muharremiye

tahsisine dâ'ir fi 21 Ra sene 271 (12 Aralık 1854) tarihinde ilmühaberi vürüd etmiş oldu.

Belge 4. Şahkulu Tekkesi türbedarlığının Asitâneli Derviş Hasan Halife'nin evlatsız vefatı üzerine Derviş Ali Halife'ye tevcihi (BOA, EV.MH, 640/121)

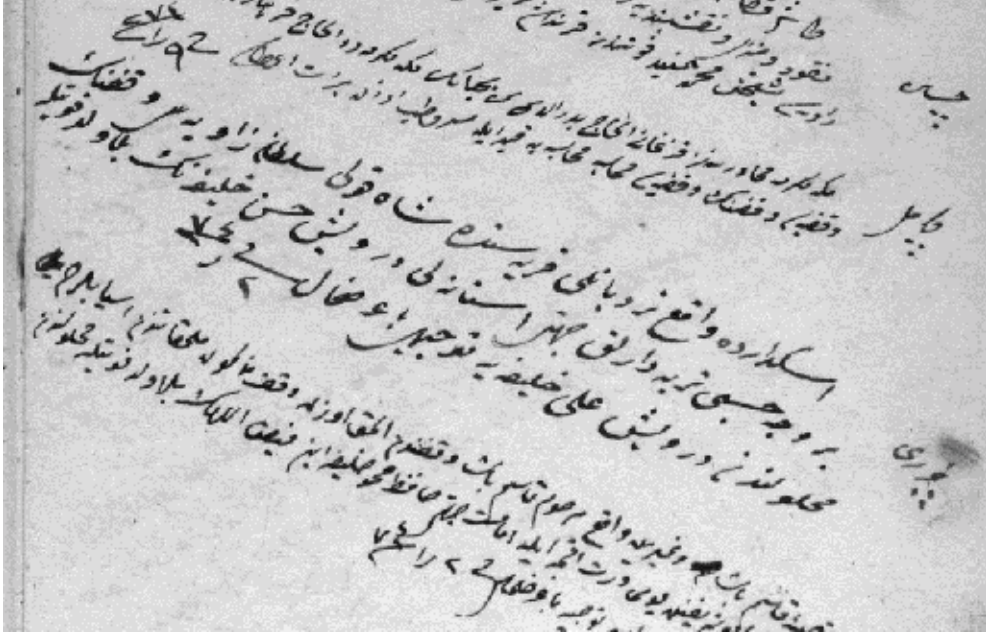

Erbab-ı istihkâktan Derviş Ali Efendi arzuhal sunub nezâret-i evkâf-ı hümâyûn-ı mülûkâneye mülhak evkâfdan Üsküdar'da Nerdibân karyesinde vâki' Şahkulu Sultan zaviyesinde ber vech-i hasbî türbedar olan Ispartalı Derviş Hasan Halife bilâ veled fevt olub yeri hâlî ve hizmet-i lâzimesi mu'attıl kalmağla mahlûlünden kendüye tevcih ve yedine berât-ı âlişân ihsân buyurulmak bâbında istid'â-yı inâyet ve meclis-i şer'de lisanen takririnden müstefâd ve fi'l-hakika ve cihet-i mezkûre mutasarrıfı merkûm Derviş Hasan Halife'ye bundan akdem bilâ veled fevt ve merkûm Derviş Ali Halife cihet-i mezkûreye ehil ve müstehak olduğu Hasan Lütfi Efendi ibn Abdullah ve Mehmed Şakir Efendi ibn Osman ve Salih Bey ibn Arif nâm kimesneler haberleriyle zahir ve merkûm Derviş Ali Halife yetmiş üç senesi tahririnde karye-i mezkûrede

Batumlu olarak bin iki yüz otuz üç senesi tevellüd eylediği cerîde muhasebesinden mahreç derkenârda musarrah ve ol veçhile asitân-ı askeriyyeyi müteceviz olmağla ber vech-i istid'â cihet-i mezkûrenin müteveffâ-yı merkûm mahlûlünden merkûm Derviş Ali Halife'ye tevcihi menût-ı re'y-i âlî idüğün evkâf-ı hümâyûn müfettişi faziletlü Ahmed Reşid Efendi hazretleri i'lâm ve ber minvâl-i muharrer cihet-i mezkûre müteveffâ-yı mezbûrun mahlûlünden ehliyeti tebeyyün ve asitân-ı askeriyyeyi tecâvüz etmiş olan Derviş Ali Efendi'ye bi't-tevcih yedine şurûtu derciyle berâtı i'tâ olunmak bâbında evkâf-ı hümâyûn nâzırını devletlü atûfetlü Ali Galib Paşa hazretleri telhîz etmeleleriyle ber mûcib-i telhîz tevcih ve berat i'tâ olundu

fi 24 Ra sene 74 (12 Kasım 1857)

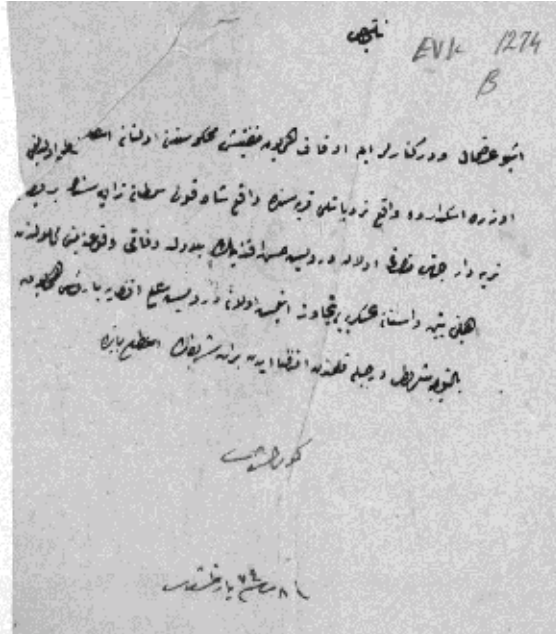
Belge 5. Şahkulu Tekkesi türbedarlığının Asitâneli Derviş Hasan Halife'nin evlatsız vefatı üzerine Derviş Ali Halife'ye tevcihi (İMEM, 571/45).

Üsküdar'da vâki' Nerdibânlı karyesinde Şahkulu Sultan zaviyesi vakfının ber vech-i hasbî türbedarlık ciheti Asitâneli Derviş Hasan

Halife'nin bila veled fevtiyle mahlûlünden Derviş Ali Halife'ye tevcihi ba arzuhâl fî 2 R sene 274 (20 Kasım 1857).

Belge 6. Şahkulu Tekkesi'nin türbedarı Derviş Hasan Efendi'nin evlatsız olarak vefat üzerine yerine 1857 yılında Derviş Ali Efendi'nin görevlendirilmesi (BOA, EV.MKT, 13/9).

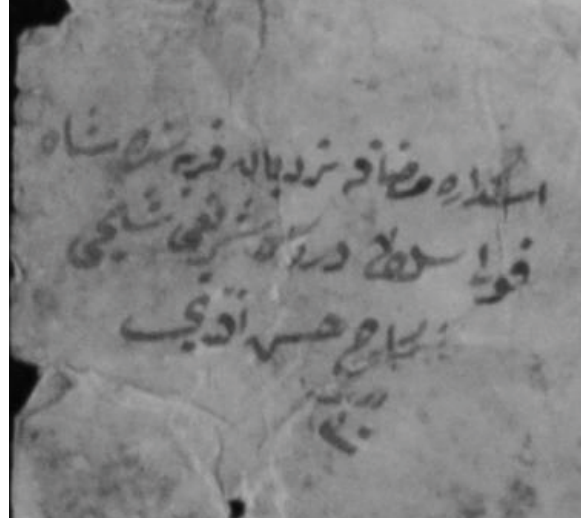

iş bu arzuhâl derkenârlar ile evkâf-ı hümâyûn teftiş mahkemesinden olunan i'lâm olduğu üzere Üsküdar'da vâki' Nerdibânlı karyesinde vâki' Şahkulu Sultan zaviyesinin ber vech türbedar ciheti mutasarrıfı olan Derviş Hasan Efendi'nin bilâ veled vefâtı vukû'unu mebnî mahlûlünden ehliyeti tebeyyün ve âsitâne-i askeriyeye tecâvüz etmiş olan Derviş Ali Efendi'ye bâ ruus-ı hümâyûn bi't-tevcîh şurûtu derciyle kaleminden iktizâ iden berât-ı şerifin i'tâsı bâbında

Görölmüşdür

fî 8 R sene 1274 (26 Kasım 1857) yazılmışdır

Belge 7. Şahkulu Tekkesi'ne verilen 30 kuruş Muharremiye parası (BOA, EV.MKT, 173/53)

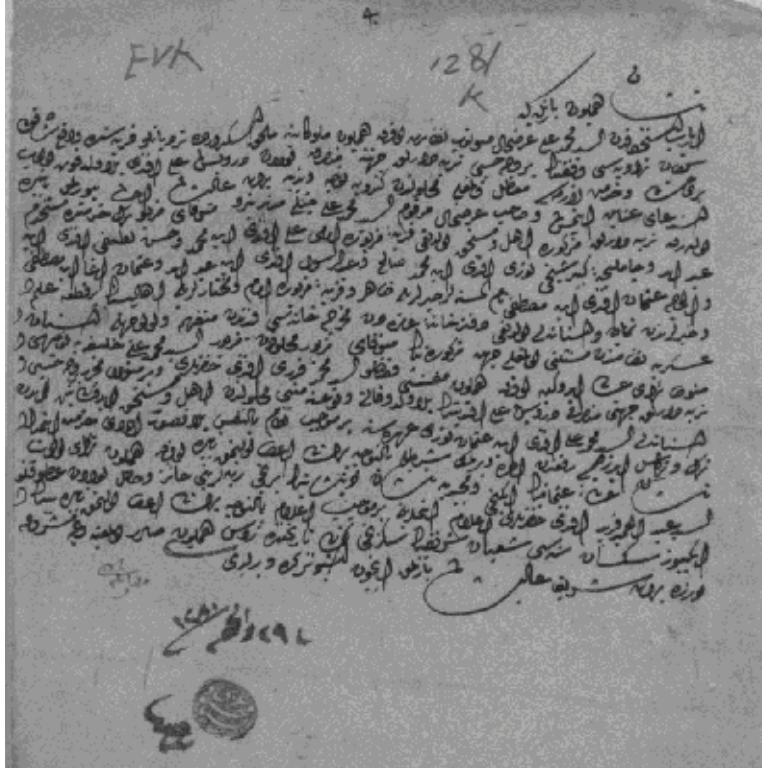
Sene 1278 (1861-1862)

Üsküdar'a müzâfa Nerdibân karyesinde Şahkulu Sultan dergâh-ı şerifi şeyhi Elhac Hasan Efendi

Guruş

30

Belge 8. 1864 yılında Şahkulu Tekkesi'nin evlatsız vefat eden türbedarı Derviş Ali Efendi'nin yerine Âsitaneli Seyyid Mehmet Ali Efendi bin Osman Nuri'nın görevlendirilmesi (BOA, EV.MH, 1019/2).

Nişân-ı hümayûn yazılı ki

Erbâb-ı istihkâkdan Esseyyid Mehmed Ali arzuhâl sunub nezâret-i evkâf-ı hümayûn-ı mülûkâneye mülhak Üsküdar'da Nerdibânlı karyesinde vâki' Şahkulu Sultan Zâviyesi vakfının ber vech-i hasbî türbedarlık cihetine mutasarrıf olan Derviş Ali Efendi bila veled fevt olub yeri atı ve hidmet-i lâzimesi mu'attıl kalmağla mahlûlünden kendüye tevcih ve yedine berât-ı alişân ihsân buyurulmak bâbında istid'â-yı inâyet etmiş ve sâhib-i arzuhâl merkûm Esseyyid Mehmed Ali hayli müddetten berü müteveffâ-yı mezbûrun hidmetinde müstahdem olarak türbedarlık-ı mezkûre ehil ve müstehak olduğu karye-i mezbûre imamı Ali Efendi ibn Mehmed ve Hasan Lütfi Efendi ibn Abdullah ve Çamlıca-i kebîr şeyhi Nuri Efendi ibn Mehmed Salih ve Abdürresul Efendi ibn Abdullah ve Osman Ağa ibn Mustafa ve

Elhac Osman Efendi ibn Mustafa nâm kimesneler haberleriyle zahir ve karye-i merkûme imam ve muhtârlarıyla ahalisinin bir kıt'a il-mühaberlerinden nümâyan ve asitâneli olduğu defterhâne-i âmireden mahreç hânesi kaydından mütefehhim ve ol veçhile asitân-ı (?) askeriye nizamından müstesna olmağla ciheti mezkûrenin müteveffâ-yı mezbûr mahlûlünden mezbûr Esseyyid Mehmed Ali Halife'ye tevcihi menût-ı re'y-i âli idüğün evkâf-ı hümayûn müftüsü faziletlü Esseyyid Mehmed Kadri Efendi hazretleri ve ber minvâl-i muharrer ber vech-i hasbî türbedarlık ciheti mutasarrıfı Derviş Ali Efendi'nin bila veled vefâtı vukû'una mebni mahlûlünden ehil ve müstehak idüğü tebeyyün idüb Âsitâneli Esseyyid Mehmed Ali Efendi ibn Osman Nuri uhdesine ber mûcib-i nizâm bi'n-nefs bilâ kusûr edâ-yı hidmet etmek terk ider ise ref'inden ahara verilmek şar-

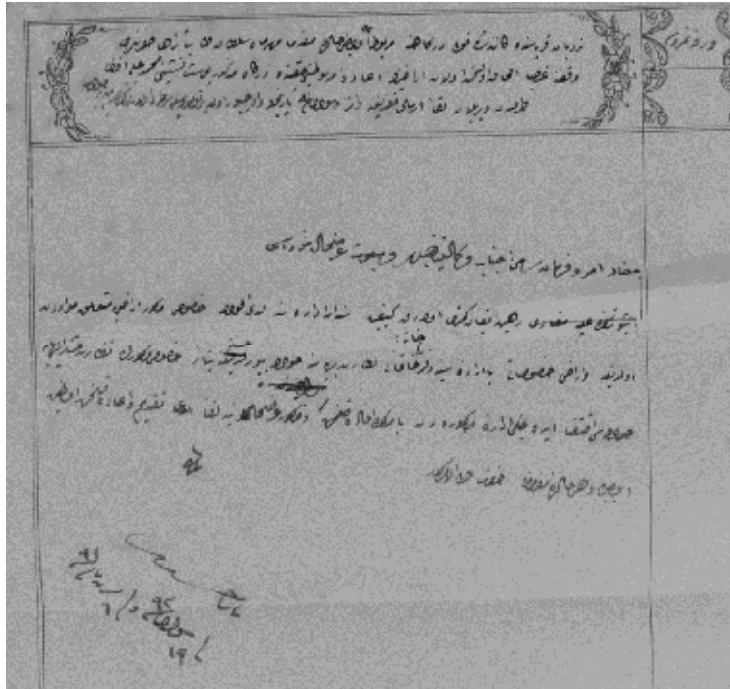
tıyla bi't-tevcih berat-ı âlî i'tâ olunmak bâbında evkaf-ı hümâyûn nazırı olub nişân-ı âli-i Osmanın ikinci ve mecidiye nişân-ı zişânının birinci rütbelerini hâ'iz ve hâsıl olan atûfetlû Esseyyid Abdülhamid Ferid Efendi hazretleri i'lâm etmelerine ber mûcib-i i'lâm bi't-tevcih berat-ı âlî i'tâ olunmak bâbında bin iki yüz seksan senesi

Şa'bân-ı şerifinin sekizinci günü tarihinde re'is-i hümâyûn sâdır olmağın vech-i meşrûh üzere berat-ı şerîf-i âlişân yazılmak için iş bu tezkere verildi

Fi 29 Zilhicce sebe 1280 (5 Haziran 1864)

Esseyyid Mahmud İzzî

Belge 9. Şahkulu Tekkesi'ne ait iken Mihrimah Sultan vakfına ilhak edilen arazi (BOA, EV.MKT, 793-124)

Varaka numara

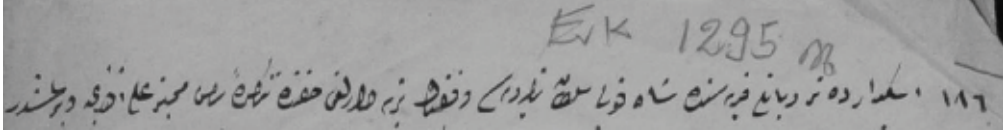
Nerdibân karyesinde kâ'in Şahkulu dergâhına merbut olduğu hâlde mukaddemâ Mihrimâh Sultan tâbsârâh hazretleri vakfına gasben ilhâk olunmuş olan arazinin i'âde-i merbutiyeti hakkında dergâh-ı mezkûr postnişini Mehmed Ali Efendi tarafından verilen leffen irsâl kılındığına dâ'ir 8 Şevval sene 92 (7 Kasım 1875) tarihiyle ve üç yüz on bir numarasıyla vârid olan irâde-i samiyeye cevab.

müfâd-ı emr u ferman-ı sami-i cenab-ı vekaletpenahileri ve meb'ûs-ı arzuhal mü'eddası.

iş bu tezkere-i aliyye müfâd-ı rehin-i ikad-ı kemteri olarak keyfiyet senedat idaresine lede'l-havâle husus-ı mezkûr araziye müteallık mevaddan olduğuna ve arazi husûsâtı ba irade-i seniyye defterhâne-i hâkânî nezaret-i behiyesine havâle buyurulmasına binâ'en husus-ı mezkûrun nezaret-i müşarünileyhâya havalesi iktiza ideceğini irade-i mezkûreden ba tezkere ifâde kılınmış ve mezkûr arzuhaline leffen takdim ve i'âde kılınmış olmağın olbabda ve herhalde emruferman hazret-i veliyyülemrindir.

fi 19 Şevval sene 92 ve fi 6 Teşrini-i sani sene 91 (18 Kasım 1875)

Belge 10. Şahkulu Tekkesi türbedarlığı hakkında 1878 tarihli tezkere hakkında bilgi (BOA, EV.MH, 1989/57)

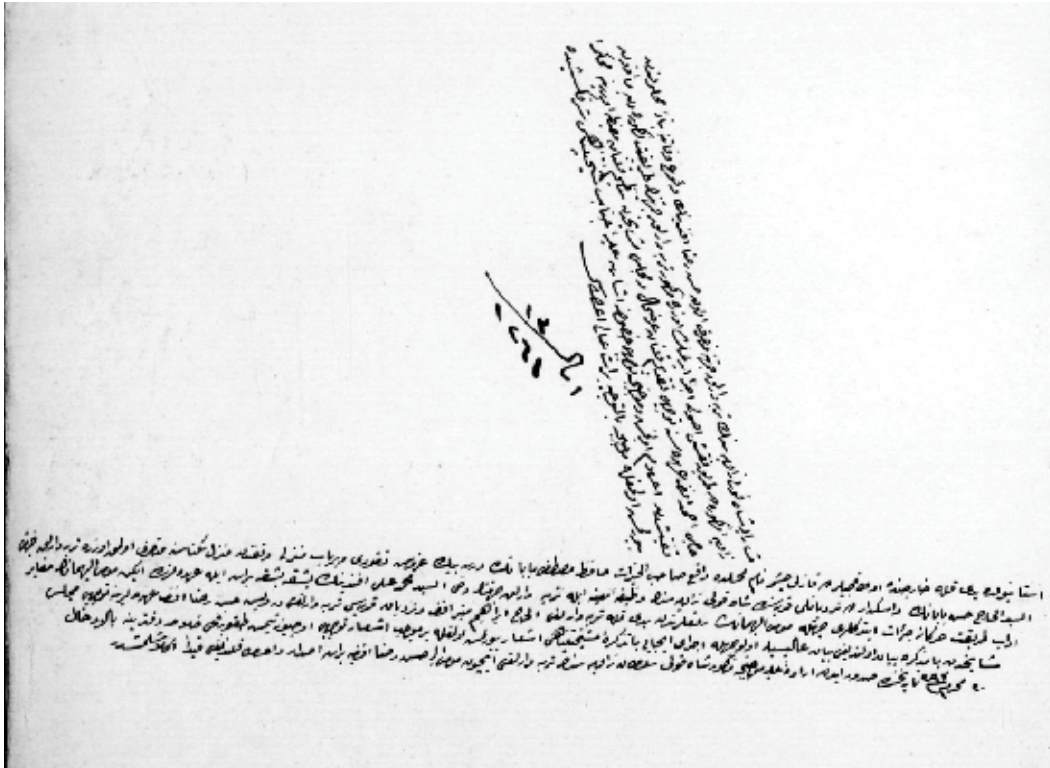

Sene 1295 (1878)

186

Üsküdar'da Nerdibânlı karyesinde Şahkulu Sultan zaviyesi vakfının türbedarlığı hakkında tezkere-i sâmi mümeyyiz Ali Efendi'ye verilmiştir.

Belge 11. Şahkulu Sultan Tekkesi türbedarı Seyyid Mehmet Ali Efendi'nin "muğâyir-i adâb-ı tarikat harekâta cür'et" etmesi sebebiyle görevden uzaklaştırılıp yerine 1880 yılında Derviş Hasan Rıza Efendi'nin getirilmesi (VGMA, Defter nr. 897, s.321)

İstanbul'da Yedikule hâricinde Otakçılar'da Kazlı Çeşme nâm mahalde vâki' sâhibü'l-hayrât Hâfız Mustafa Baba'nın dört bin guruş nükûdu ve bir bâb menzili vakfından menzil sekenâsına mutasarrıf olmak üzere türbedarlık ciheti Es-

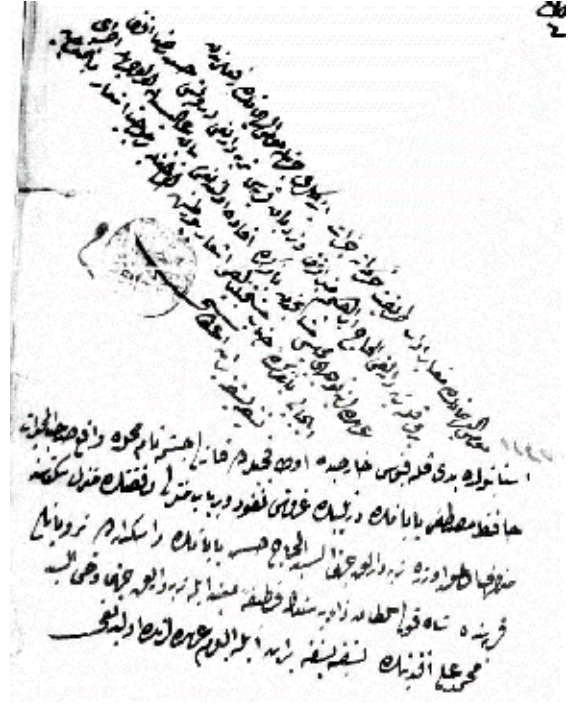
seyyid Elhâc Hasan Baba'nın ve Üsküdar'da Nerdibanlı karyesinde Şahkulu Zaviyesinin vazife-i mu'ayyene ile türbedarlık cihetinin dahi Esseyyid Mehmed Ali Efendi'nin başka başka berat ile uhdelerinde iken mumailühümânın

mugâyir-i adâb-ı tarikat harekâta cür'et ettikleri cihetle mumaileyhümânın ref'lerinden Yedikule türbedarlığı Elhac İbrahim Münir Efendi ve Nerdiban karyesi türbedarlığı Derviş Hasan Rıza Efendi uhdelerine tevcihi meclis-i meşâyihden bâ müzekkere beyan olduğu beyan-ı âlîsiyle ol veçhile icrâ-yı icâbı bâ-tezkere-i meşîhatpenahî iş'âr buyurulmuş olmağla ber mûcib-i iş'âr tevcihi üç yüz yetmiş dokuzuncu hülâsa defterine bî'l-idhâl 20 Muharrem sene 297 (3 Ocak 1880) tarihinde sudur eden irade-i aliyye mûcibince mezkûr Şahkulu Sultan Zâviyesinin türbedarlığı için mumaileyh Hasan Rıza Efendi'ye berât ısdâr ve itâ kılındığı kayden anlaşılmıştır.

Müşârünileyh Şahkulu zaviyesinin türbedarlık cihetine mutasarrıf olan Hasan Rıza Efendi'nin vukû'-ı vefatına binâ'en mahlûlünden zaviye-i mezkûrede tarik-i Nakşî usûlü icrâ edilmek üzere mezkûr türbedarlık cihetinin tarikat-ı mezkûreden me'zûn Hacı Ahmed Efendi uhdesine tevcihi takdim kılınan arzuhâl ve meclis-i meşâyihden tanzim kılınan mazbata üzerine mahkeme-i teftîşden ilâm olunmuş ve mucibince tevcihi husûsuna işâret-i aliyye-i cenâb-ı meşîhatpenâhî şerefkeşide buyurulmuş olmağla mucibince bî't-tevcîh berât-ı âlî i'tâsı.

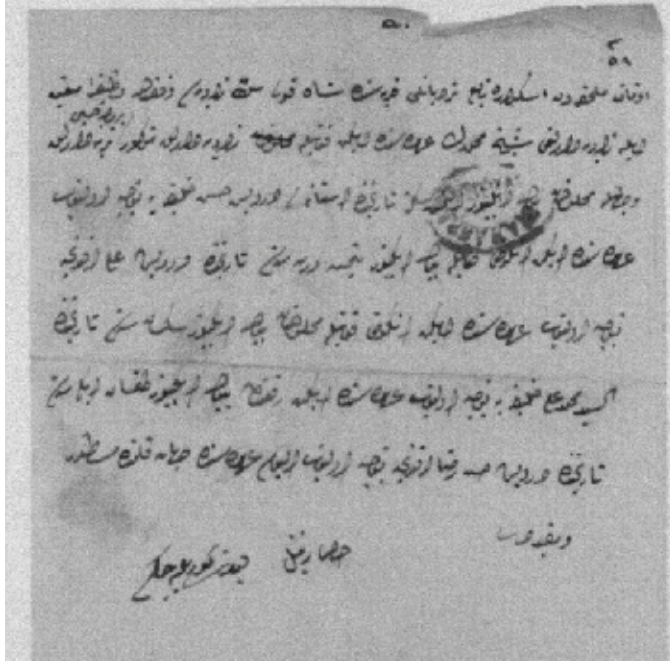
Esâs 13/1261.

Belge 12. Şahkulu Sultan Tekkesi türbedarı Seyyid Mehmet Ali Efendi'nin yerine Derviş Hasan Rıza Efendi'nin getirilmesi (VGMA, Defter nr. 876, s.63).

İstanbul'da Yedikule kapısı hâricinde Otakçılar'da Kazlı Çeşme nâm mahalde vâki' sahibü'l-hayrât Hâfız Mustafa Baba'nın dört bin guruş nükûd ve bir bâb menzili vakfının menzil sekenâsına mutasarrıf olmak üzere türbedarlık ciheti Esseyyid Elhâc Hasan Baba'nın ve Üsküdar'da Nerdibânlı kurbunda Şahkulu Sultan zaviyesinin vazife-i mu'ayyene ile türbedarlık ciheti dahî Esseyyid Mehmed Ali Efendi'nin başka başka berât ile el-yevm uhdelerinde olduğu.

Mûmaileyhümânın mugâyir-i adâb-ı tarikat harekâta cür'et ettikleri cihetle mûmaileyhümânın ref'lerinden Yedikule türbedarlığı Elhac İbrahim Münir Efendi ve Nerdibân karyesi türbedarlığı Derviş Hasan Rıza Efendi uhdelerine tevcihi meclis-i meşâyihden bâ-tezkere ifâde olduğu beyân-ı âlîsiyle ol veçhile icrâ-yı icâbı bâ tezkere-i cenâb-ı meşîhatpenahi iş'âr buyurulmuş olmağla berat itâsı.

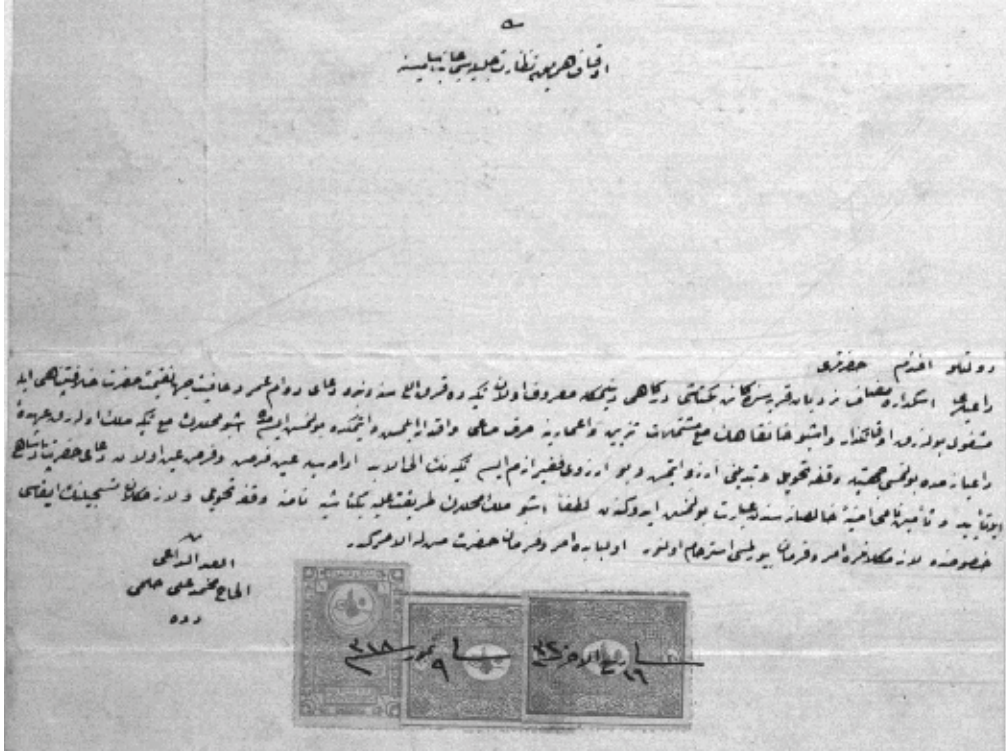
Belge 13. 1852-1875 yılları arasında Şahkulu Tekkesi postnişinleri (BOA, EV.MKT, 246/86).

Evkâf-ı mülhakadan Üsküdar'a tâbi' Nerdibânlı karyesinde Şahkulu Sultan zaviyesi vakfının vazife-i mu'ayyene ile zaviyedarlığı Şeyh Mehmed'in uhdesinde iken fevtiyle zaviyedarlık-ı mezkûr ber vech-i hasbî türbedarlık veçhile mahlûlünden iki yüz altmış sekiz (1852) tarihinde Asitâneli Derviş Hasan Halife'ye tevcih olunub uhdesinde iken anın dahi fevtiyle bin iki yüz yetmiş dört (1857) sene-

si tarihinde Derviş Ali Efendi'ye tevcih olunub uhdesinde iken anın dahi fevtiyle mahlûlünden bin iki yüz seksan (1864) senesi tarihinde Esseyid Mehmed Ali Halife'ye tevcih olunub uhdesinde iken ref'inden bin iki yüz doksan iki (1875) senesi tarihinde Derviş Hasan Rıza Efendi'ye tevcih olunub el-yevm uhdesinde cihât kaleminde mestur ve mukayyedir

kaydı görülecek

Belge 14. Hacı Mehmet Ali Hilmi Dede'nin kendi üzerindeki mülklerin Şahkulu Tekkesi vakfı kaydedilmesini talebi (BOA, EV.MKT.CHT, 521/51)

Evkâf-ı hümâyûn nezâret-i celîlesi cânib-i sâmîsine

Devletlû efendim hazretleri

Dâ'ileri Üsküdar'a müzâf Nerdibân karyesinde kâ'in Bektâşî Dergâhı denilmekle ma'rûf olan tekyede kırk elli senedenberü du'â-yı devâm-ı ömr ve âfiyet-i cihânkıymet-i hazret-i hilâfetpenâhî ile meşgul bulunarak evkâtgüzâr ve iş bu hânkâhın ma'a müştemilât tezyîn ve i'mârına sarf-ı mesâ'î ve iktidâr eylemiş ve etmekte bulunmuş isem de iş bu mahallerin ma'a tekye mülk olarak uhde-i dâ'iyânemde bulunması hüccetiyle vakfa tahvîl ve tebdîli arzu etmiş ve bu arzu-yı fakîrânem ise tekye-

nin ile'l-ebed idâmesiyle ayn-ı farz ve farz-ı ayn olan du'â-yı hazret-i padişâhî ile te'yîd ve te'mîn nâmı emniyye-i hâlisânesinden ibâret bulunmuş idüğünden lütfen iş bu mülk mahallerin tarikat-ı aliyye-i Bektâşiyye nâmına vakfa tahvîli ve lâzımgelan tescilinin îfâsı husûsunda lâzımgelenlere emruferman buyurulması istirhâm olunur olbâbda emruferman hazret-i men lehü'l-emrindir

Bende-i e'l-abdü'd-dâ'î

Elhâc Mehmed Ali Hilmi Dede

fi 16 Rebiülahir sene 320 fi 9 Temmuz sene 318 (23 Temmuz 1902).

Belge 18. Şahkulu Tekkesi vakfının muhasebesinin gözden geçirilmesi (BOA, EV.MKT.CHT, 680/93).

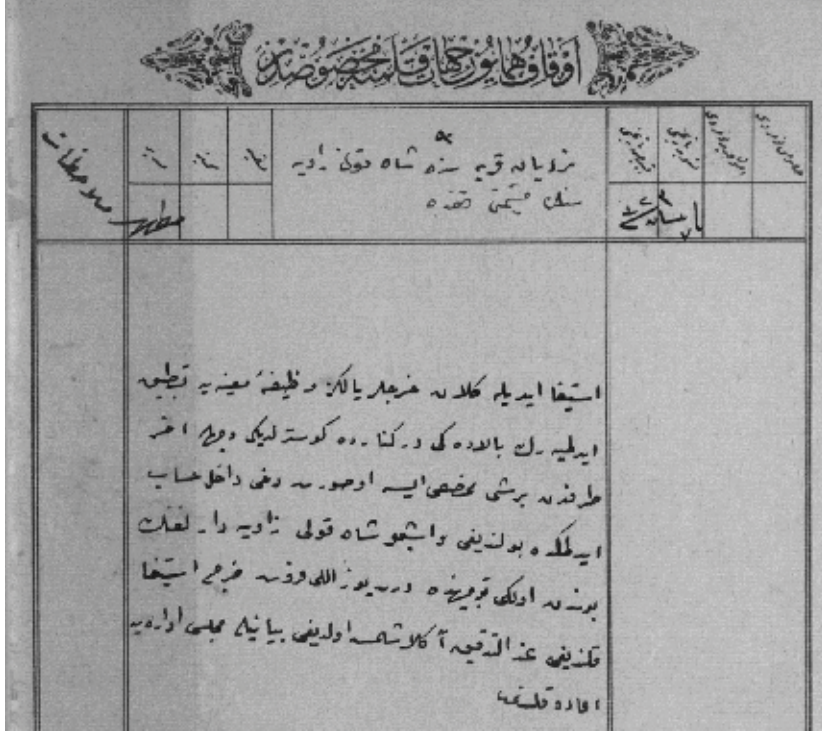
<p style="text-align: center;">أوقافها ووجوهها في الحجج ووضوحها</p>										
ملاحظات	تاريخ	رقم	نوع	ملاحظات	رقم	نوع	تاريخ	رقم	نوع	ملاحظات
<p>وقف مذکور در دفتر مفید اولیٰ بنی بوند توتی حضرت شرطی ذیل بنامش</p>										

Evkâf-ı Hümâyûn cihât kalemine mahsûsdur

31 Mart sene 323 (13 Nisan 1907)

Vakf-ı mezkûrun vakfiyesi mukayyed olmadığı cihetle tevliyeti hakkındaki şurûtu niza-sı bilinmemiştir.

Belge 19. Şahkulu Tekkesi meşihati ve daha önceki tevcihe ait 450 kuruş harç alınması (BOA, EV.MKT.CHT, 682/39)

Evkâf-ı hümâyûn cihât kalemine derkenârda gösterildiği vechile ahar taraftan mahsûsdur

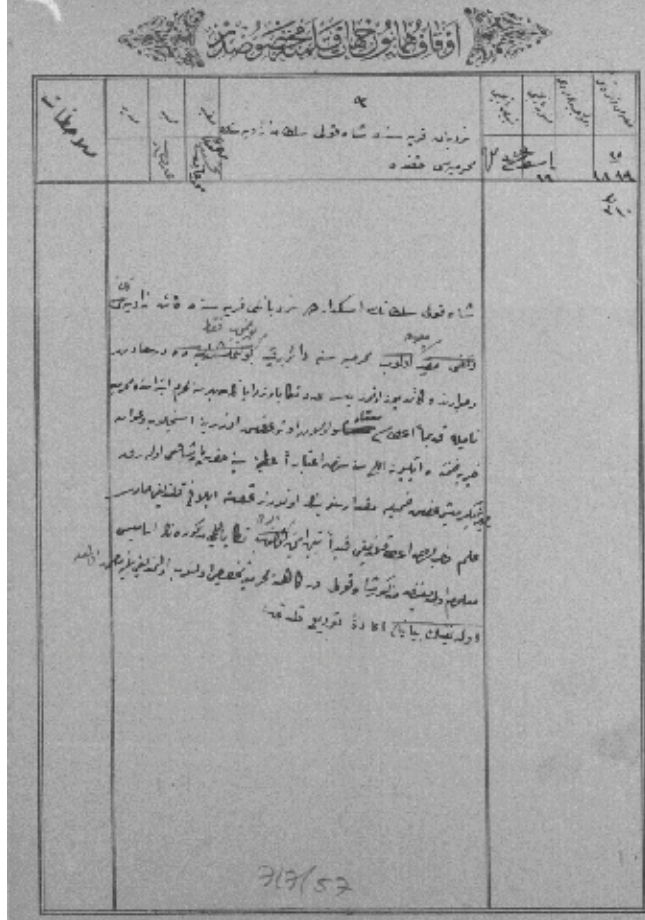
fi 7 Nisan sene 323 (20 Nisan 1907)

Nerdibân karyesinde Şahkulu zaviyesinin meşihati hakkında

İstifa edilegelen haraçlar yalnız vazife-i muayyeneye tatbik edilmeyerek baladaki

derkenârda gösterildiği vechile ahar taraftan bir şey muhassis ise o suret dahî dâhil-i hesâb edilmekte bulunduğu ve iş bu Şahkulu zaviyedarlığının bundan evvelki tevcihinde dört yüz elli (450) guruş harç-ı istifâ kılındığı inde'ttedkik anlaşılmış olduğu beyanıyla meclis-i idareye i'âde kılındı.

Belge 20. 1835 yılında itibaren İstanbul'daki tekkelere 30 kuruş Muharremiye verildiği ve Şahkulu Tekkesi'nin Muharremiyesine dair kayıt bulunmadığı (BOA, EV.MKT.CHT, 717/57)

Evkâf-ı hümâyûn cihât kalemine mahsûsdur

Nerdibân karyesinde Şahkulu Sultan zaviyesinin muharremiyesi hakkında

fi 19 Şubat sene 323 (3 Mart 1908)

Şahkulu Sultan Üsküdar'da Nerdibanlı karyesinde kâ'in zaviyesinin vakfı mukayyed olup Muhaerremiyesine dâ'ir bir kayd bulunmayub fakat Dersâ'âdet ve civârında kâ'in yüz oyuz yedi aded tekâyâ ve zevâyânın bir sene Muharrem ibtidâsında Muharremiye nâmıyla

kadîmen i'tâsı mu'tâd olan otuz (30) guruş üzerine isticlâb-ı da'vât-ı hayriyye zımında iki yüz elli (1835) senesinden i'tibâren atiyye-i seniyye hazret-i pâdişâhî olarak beherine yirmi şer guruş zammıyla mikdâr-ı senevisinin otuzar guruşa iblâğ kılındığı hâvî ilmühaberleri i'tâ kılındığı kayden tebeyyün etmiş ise de tekâyâyı mezkûrenin esâmisi ma'lûm olmadığından mezkûr Şahkulu dergâhına muharremiye tahsis olunub olmadığı bilinmemiş olmağla i'ade-i tevdî' kılındı.

Belge 21. Şahkulu Tekkesi'nde 1852-1907 tarihleri arasında postnişinlik yapanlar (BOA, EV.MKT.CHT, 741/80)

The image shows a handwritten document in Ottoman Turkish, likely a postnişinlik (post-office) record. The document is written in a cursive script and is organized into a table with multiple columns. The text is dense and covers most of the page. At the bottom, there is a date '241/80' written in the margin.

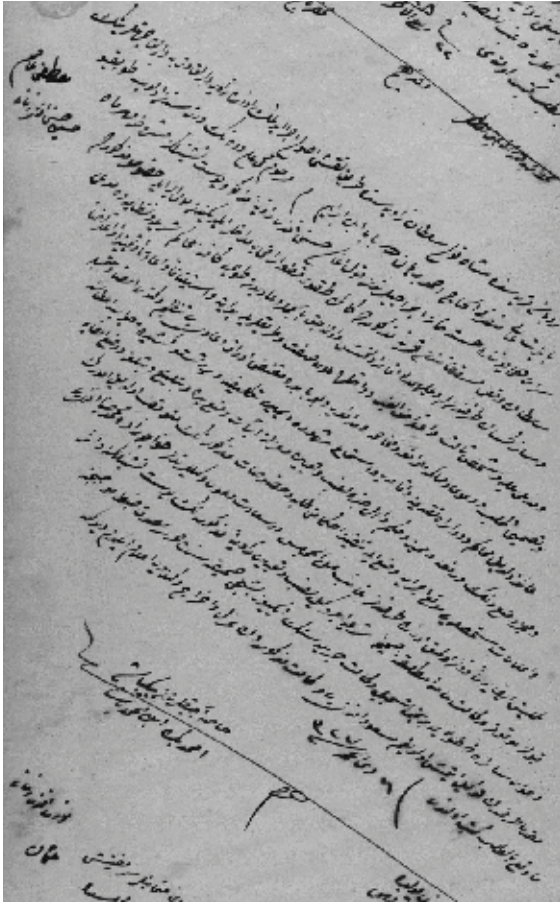
Evkaf-ı hümâyûn cihât kalemine mahsûsdur

23 Ağustos sene 324 (5 Eylül 1908)

Tedkîkât-ı kaydiyye lede'l-icrâ kuyûda mürâca'at olundukda Üsküdar'da Nerdibanlı karyesinde Şahkulu Sultan zaviyesi vakfının vazife-i mu'ayyene ile zaviyedarlığı bidâyeten bilâ tarih Şeyh Mehmed'in uhdesinde iken vefatıyla mahlûlünden zaviyedarlık-ı mezbûrun türbedarlığa tahviliyle ber vech-i hasbî türbedarlık ciheti türbedarlık mezkûr 22 Ramazan sene 268 (10 Temmuz 1852) tarihinde Asitâneli Derviş Hasan Efendi'ye ve anın vefatıyla mahlûlünden 12 Rebiülahir sene 274 (30 Kasım

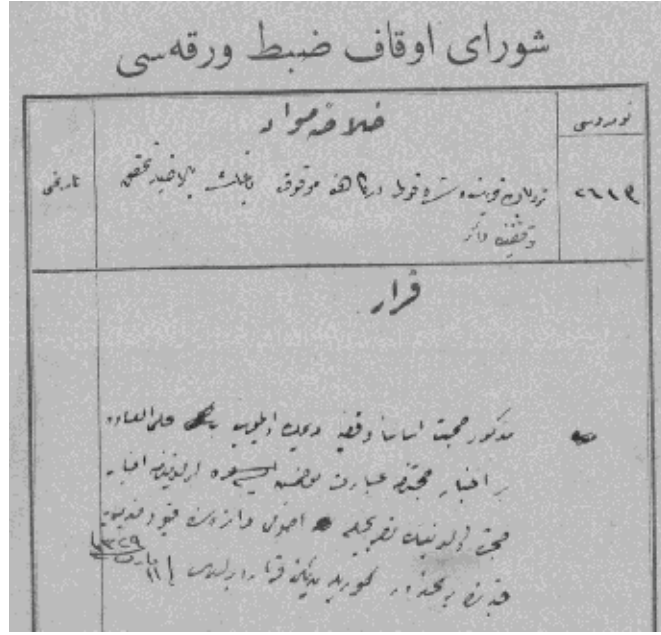
1857) tarihinde Derviş Ali Efendi'ye ve anın vefatıyla mahlûlünden 8 Ramazan sene 280 (16 Şubat 1864) tarihinde Esseyid Mehmed Ali Efendi'ye ve anın ref'inden 20 Muharrem sene 292 (26 Şubat 1875) tarihinde Derviş Hasan Rıza Efendi'ye ve anın da vefatıyla mahlûlünden tarik-i Nakşî usûlü icrâ edilmek üzere mezkûr türbedarlık ciheti 2 Rebiülahir sene 325 (15 Mayıs 1907) tarihinde Hacı Ahmed Efendi'ye tevcih olduğunu mübeyyin berât-ı âli ısdâr ve itâ kılındığı anlaşılmış ise de vakfiyyesi mukayyed olmadığı cihetle tevcihi hakkında ki şurûtu fahiresi ne veçhile idüğü bilinmemiş olmağla i'âdeten irsâl kılındı.

Belge 22. Şahkulu Tekkesi'nde tarik-i Nakşî usulü icra edilmek üzere zâviyedar ve türbedar olan Hacı Ahmet Burhan Dede-baba ibn İbrahim'in tekkenin vakıf arazilerine müdahale edilmesi sebebiyle konuyla ilgili mahkeme işlemlerini takip etmek üzere vekil tayin etmesi (İMEM, 774/150).

Nerdibân karyesinde Şahkulu Sultan zaviyesinde tarik-i Nakşî usulü icrâ edilmek üzere zaviyedarlık ve türbedarlık cihetlerinin bâ berat-ı âlî mutasarrıfı Elhâc Ahmed Burhan Dede-baba ibn İbrahim merhûm Mehmed Ali Dede'nin veresesinden olub Topkapı saray-ı hümayûnunda hastahâne eczacılarından kol ağası Hüsnü Efendi zaviye-i mezkûre postnişin-

liğine meşruta Mihrimâh Sultan vakfı müsakafatından karye-i mezkûrede kâ'in dokuz kıt'a araziye müdâhale eylediğinden mûmaileyh ile husus-ı mezkûrda ve sâ'ir kesân tarafından leh ve aleyhimde ikâme olunmuş ve olunacak bi'l-cümle de'âvîden dolayı kâffe-i mehâkim-i şer'iyye ve nizâmiyede müdde'î ve müdde'î-i aleyh ve şahs-ı sâlis ve i'tirâzü'l-gayr ve dâhil-i da'vâ sıfat ve tarikleriyle bidâyete ve istinâfen ve i'âdeten ve i'tirâzen ve tasmîmi taleb ve da'vâ ve muhâkeme ve mürâfa'a ve muhâsame ve mürâfa'aya ve bu bâbda muktezi evrâk-ı de'âviyi tanzim ve kendi imzâ ve hatmiyle â'id olduğu mehâkim ve devâ'ire-i takdimine ve ikameye ve istimâ'-ı şühûda ve yemin teklifine ve pervestü keşide ve cevâb i'tâsına hacz vaz' ve ref'ine ve mümeyyiz ve hükm ve ehl-i çende (?) nasb ve ta'yîn ve azline isbât-ı vaz' birle ve tebliğ ve tebellüğe ve vaz'-ı imzâya ve i'lâmât-ı temessüleyi (?) mevki'-i icrâya vaz' ile tenfiz-i ahkâmını taleb ve husûsât-ı mezkûrenin mütevakıf olduğu umûrun talebini ifâya me'zûn olmak üzere tarafımdan gâ'ib ani'l-meclis dersa'âdet da'vâ vekillerine Hovâcâzâde Mehmed Ziya Efendi'yi kabûlüne mevkûfe vekâlet-i âmme-i mutlaka-i samîme-i şer'iyye ile vekil nasb ve ta'yîn zaviye-i mezkûrenin postnişinliğine dâ'ir da'vâ-yı sa'ireden dolayı birinci tescil-i vekâlet-i ceridesinin iki yüz beşinci sahi-fesinde muharrer-i musaddak zabt mûcibince mukaddemâ tarafımdan vekil etmiş olduğum Mes'ûd Efendi'yi vekâlet-i mezkûreden azl ve ihrâc ve kendüye i'lâm eyledim dedikde mâ def' bi't-taleb ketb olundu fi 6 Zilhicce sene 327 (19 Aralık 1909).

Belge 23. Şahkulu Tekkesi'ne vakfedilen bağın vakfiyesine dair (BOA, EV.MKT, 3477/19)

Şurâ-yı Evkâf zabt varakası

Numara 2613

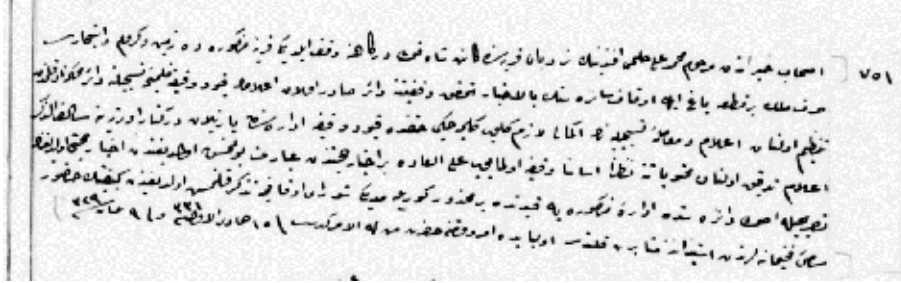
Hülâsa-i mevâd

Nerdibân karyesinde Şahkulu dergâhına mevkuף bağın bi'l-ihbâr-ı tahakkuk vakfiyete dâ'ir

Karâr

Mezkûr hüccet esâsen vakfiye demek olmayub ale'l-âde bir ihbâr-ı hüccetten ibâret olunmuş olduğundan ihbâr-ı hüccet olduğunun tasrîhiyle usûlü dâ'iresinde kuyûd-ı mezbûreye kaydında bir mahzur görülemediğini karar edildi fi 11 Mart sene 1329 (24 Mart 1913)

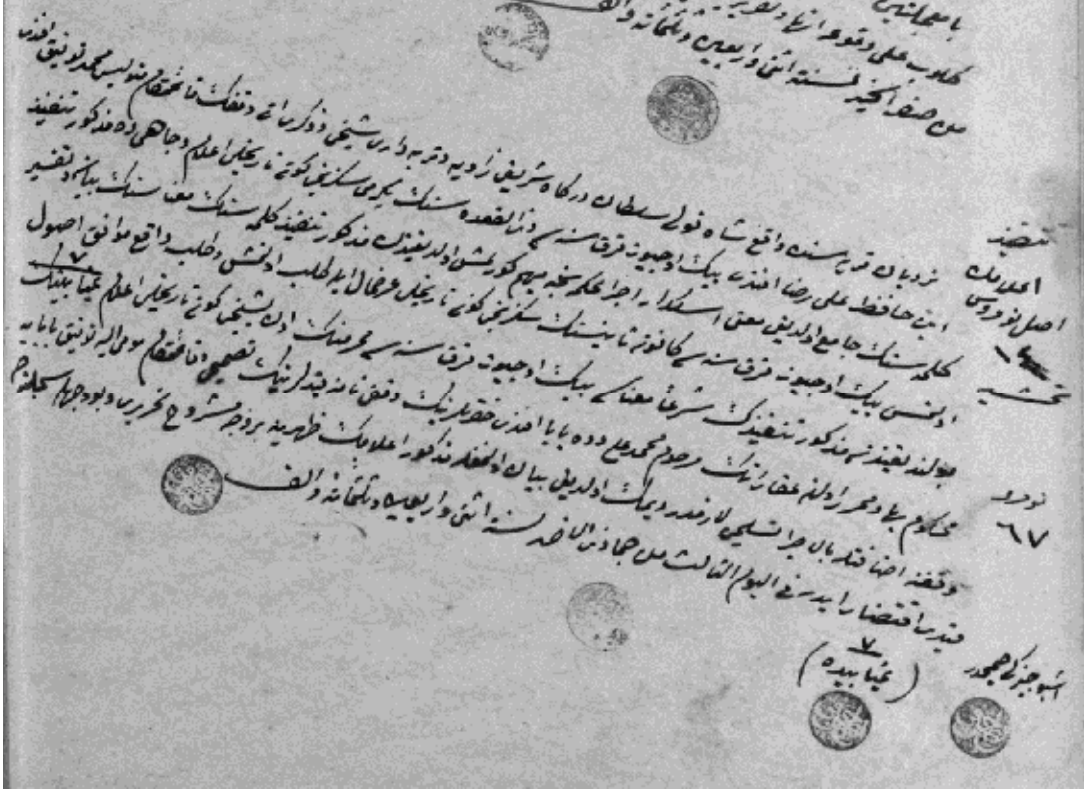
Belge 24. Mehmed Ali Hilmi Efendi'nin Merdivenköy Şahkulu Tekkesi'ne vakfettiği mülklerle ilgili araştırma (VGMA, Defter nr. 961, s.56)

Ashab-ı hayrâtdan merhûm Mehmed Ali Hilmi Efendi'nin Nerdibân karyesinde kâ'in Şahkulu Dergâhına vakf eylediği karye-i mezkûrede zemîn ve kürüm ve eşcârı sarf-ı mülk (?) bir kıt'a bağ ile evkâf-ı sâ'iresinin bi'l-ihbâr tahakkuk-ı vakfiyetine dâ'ir sâdır olan i'lâmın kuyûd-ı vakfiye kalemince tesciline dâ'ir mahkeme kaleminden tanzim olunan i'lâm ve mu'âmele-i tesciliyyenin ikmâli lâzım gelüb gelmeyeceği hakkında kuyûd-ı vakfiye idâresinden yazılan derkenâr üzerine sâlifü'z-zıkr i'lâm tedkîk olunan muhteviyâtına

nazaran esâsen vakfiye olmayub ale'l-âde bir ihbâr hüccetinden ibâret bulunmuş olduğundan ihbâr hücceti olduğundan tasrîhiyle usûl-i dâ'iresinde idare-i mezkûreye kaydında bir mahzûr görülemediği şurâ-yı evkâfça tezekkür kılınmış olduğundan keyfiyetin huzur-ı sâmi-i fehîmânelerinden istizânına münâberet kılındı olbâbda emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir fî 15 Cemaziyelevvel sene 331 ve fî 9 Nisan sene 329 (22 Nisan 1913).

Belge 26. Merdivenköy Tekkesi Vakfı'nın idaresinin 1924 yılında Tevfik Baba'ya terk edilmesi emri (İMEM, 801/237).

Nerdibân karyesinde vâki' Şahkulu Sultan dergâh-ı şerifi zâviyedarı şeyhi zikri âti vakfın kâ'imakam mütevellisi Mehmed Tevfik Efendi ibn Hâfız Ali Rıza Efendi bin üç yüz kırk senesi Zilka'desinin yirmi sekizinci günü (23 Temmuz 1922) tarihli i'lâm ve câhide-i mezkûr tenfiz kelimesinin câmi' olduğu ma'nâ Üsküdar icrâ mahkemesince mühim görülmüş olduğundan mezkûr tenfiz kelimesinin ma'nâsının beyân ve tefsir olunması bin üç yüz kırk senesi Kanun-ı sânisinin sekizinci günü tarihli arzuhâl ile talep olunmuş ve taleb-i vâki' muvafık usûl bulundu-

ğundan mezkûr tenfiz'in şer'an ma'nâsı bin üç yüz kırk senesi Muharreminin on beşinci günü tarihli i'lâm-ı gıyabînin mahkûm bahâ ve muharrir olan akârâtın merhûm Mehmed Ali Dedebaba Efendi hazretlerinin vakfı nâmuna kaydalarının tasmi'i ve kâ'imakam-ı mûmaileyh Tevfik Baba'ya vakfına izâfetle bi'l-icrâ teslimi lâzımdır demek olduğu beyân olunmağ- la mezkûr i'lâmın zahirine ber vech-i merşûh tahrîri ve bu vechile siciline kaydı iktizâr eder fi'l-yevmi's-sâlis min Cemâziyel-ahir li-sene isnâ ve erba'în ve sülüse mi'e ve elf (1924).

B. RESİMLER

Resim 1. Mehmet Ali Hilmi Baba'nun gençlik resmi.

Resim 3. Mehmet Ali Hilmi Baba.

Resim 2. Mehmet Ali Hilmi Baba.

Resim 4. Mehmet Ali Hilmi Baba'nın mezar taşı kitabesi

Resim 5. Yalvaçlı Topal Tefvik Baba'nın dervişlik yılları.

Hû Allâh

Yazdı evc-i kâinata gelip kudret kâf-u nûn
Yok katrede oldu peydâ küll-i şey'ün turceûn
Kendine kendini mirât etdi eşya koydu ad
Semme vecehüllahu seyr'etmek çün hep müminiyn
Her eser oldu müessirden ayân merd-i Hakk
Künt-ü kenz'in sırrını fehm'etdi andan hazirûn
Gerçi abdiyetle zahir oldu fahr-ı enbiyâ
Âlem-i kûdsiyyet-i mana'da hatta daimûn
Kalb-i Âdem'dir tecelligâh-ı Rab'bül âlemiyn
Kim ki vâkıfdir bu sırra oldu ehl-i fâizün
Her mezâhirde sıfât-ı Hakk'ı isbât eyleyen
Oldu bi-şekk cennet-i irfân içinde halidûn
Nûş edince câm-ı mevte aşk ile Hilmi Dede
Gûş idenler diyeler ânâ ileyh-i râcî'ûn H. 1324
(M. 1907) (Koca, 2005: 260)

Resim 6. 20. Yüzyılın başlarında Şahkulu Tekkesi'nin misafirleri

